

ධම්මනියාමකාවය - 29

පූජ්‍ය ඉලුකේගම අතථදස්සි සවාමීන් වහන්සේ.

ධම්මනියාමතාවය - 29

පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධම්මාභාජනීය නය ක්‍රම
වණනාව

අවශාකත නිර්දේශ වර්ණනාව (අනේතුක විපාක)

2022.03.19 දින දේශනාව

සංවිධානය : සචනට සිසිලස ජාත්‍යන්තර ධම් දේශනා ගුවන්
විදුලිය සහ සජීවී ධම් සාකච්ඡා මණ්ඩපය.

ධම් දේශනාවට Youtube ඔස්සේ සවන් දීම සඳහා

<https://youtu.be/4zN-F37Hq3A>

පූජ්‍ය ඉලුකේගම අතථදස්සි සවාමීන් වහන්සේ.

ධම් ආනය පිණිසයි.

පිටපත් කිරීම සහ සංස්කරණය:

එච්. ඒ. අමරතුංග
(දුරකථනය 041 2240228)

තාක්ෂණික ආයතනවල:

චම්ලා අමරතුංග

මෙම පොත නැවත මුද්‍රණය කර පිරිසිදු
ධම් ආනයක් වශයෙන් නොමිලයේ
බෙදාහැරීමට කැමැති සැදැහැවතෙක් වේ නම්
දුරකථනයෙන් සංස්කාරක අමතා ඒ සඳහා
දේශකයන් වහන්සේගේ අවසරය ලබා ගන්නා
මෙන් කාරුණිකව ඉල්ලා සිටිමු.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
සවනට සිසිලස ජාත්‍යන්තර ධර්ම දේශනා ගුවන් විදුලිය සහ සජීවී ධර්ම
සාකච්ඡා මණ්ඩපයේ අනුග්‍රාහකත්වයෙන්

zoom තාක්ෂණය ඔස්සේ

අකුරැස්ස, ගල්ලල,
ඉදිගස්සේන ආරණ්‍ය සේනාසනාධිපති,
පූජ්‍ය ඉලුකේගමඅත්ථදස්සි ස්වාමීන් වහන්සේ,
2022.03.19 වැනි දින පවත්වන ලද
ධර්ම දේශනාව යි.

පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධර්මභාෂනීය නය ක්‍රම වණිනාව
අව්‍යාකත නිර්දේශ වර්ණනාව (අහේතුක විපාක)

යන්ත අරමුණු කරන ලද
මෙම ධර්ම දේශනාව

ඉමහත් ශ්‍රද්ධාවෙන් සහ ඔබ සැම කෙරෙහි උපන් කරුණාවෙන් යුතුව
හැකිතාක් දුරට උන්වහන්සේගේ දේශනා විලාසයෙන් ම ලිඛිත
මාධ්‍යයෙන් සකස් කොට ඔබ අතට පිදීමකි.

සාකච්ඡාවක් ලිඛිතව සකස් කිරීමේදී, දේශනා විලාශය,
වචන උච්චාරණ විලාශය, ශ්‍රවණ තත්ත්වය, කාර්මික තත්ත්වය,
ආදී විවිධ ගැටලු හමුවන තැන් නීතිපතා විද්‍යමානවේ.

කෙසේ වුව ද වර්තමානයෙහි බොහෝ දෙනා නිබඳ විමසන
පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳව වූ ක්‍රම වේදය ආ දී බුද්ධ දේශනාව
අශ්‍රැතවත් හුදී ජනයාට පැහැදිලි කර දීමේ අරමුණෙන් අප
ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ අප කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් කරන ලද
මෙම දේශනය හොඳින් හදාරා පරිශීලණය කොට සමාධිමත්වීමේ
උත්සාහය ගන්නා මෙන් ඔබ සැමගෙන් ඉතා ඕනෑකමින් ඉල්ලා
සිටිමු.

ඉතින්, අදත් ඒ වගේ විශේෂ වැදගත් දහම් කොටසක් තියෙනවා, මේ ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයන් ගැන. ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය කියනකොට, චක්ඛුවිඤ්ඤාණය, සොතවිඤ්ඤාණය, ඝාතවිඤ්ඤාණය, ජිව්හාවිඤ්ඤාණය, කායවිඤ්ඤාණය, කියන විඤ්ඤාණ පහ, කුසල් අකුසල් වශයෙන් බෙදෙනවා. ඒ නිසා තමයි, ඒ ද්විපඤ්ච කියන්නේ. කුසල පහ යි, අකුසල පහ යි කියලා, පහේ දෙකක් කියන එක තමයි ද්විපඤ්ච කියලා කියන්නේ.

මේ දෙකම එකතු කරලා, මේ ඥානවිභංගයේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයේ කියලා, එකට ඔක්කෝම, කුසල්, අකුසල්, ඒ විපාක සිත් ටික ඔක්කෝම එකතු කරලා, පඤ්චවිඤ්ඤාණ කියලා කතා කරලා තියෙනවා.

ඒ කොටසේ තියෙන, අපි දැනගතයුතු දහම් කොටස් ටිකක් තියෙනවා. ඒ ටික අපි කතා කරලා, කාල චේලාව තිබුණොත්, ඒ පටිච්චසමුප්පාදයේ නය ක්‍රමයත්, මේකට අදාලව සම්බන්ධ කරලා කතා කරනවා. ඉතින් කාල චේලාව නො තිබුණොත්, අපි ඊළඟ වාරයට ඒක යොදා ගන්නවා.

නමුත් මේක අතිශය වැදගත් දහම් කොටස් ටිකක්. ඔබට එය ශ්‍රවණය කරනකොට, ඒ දේවල්වල වැදගත්කම ඔබට තේරෙයි. ඉතින් ඒ නිසා, අපි ඒකට අදාල වටිනා විස්තර ටිකක් බොහෝ අයට දකින්න නැති, විස්තර නොවෙන, දහම් කොටස් ටිකක්, දේශනා වශයෙන් විස්තර නොවෙන දහම් කොටස් ටිකක්. අපි ඒක ටිකක් කතා කරමු.

ධම්මනියාමතාවය 28

පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධම්මාභාෂනීය නය ක්‍රම වණිනාව

අව්‍යාකත නිර්දේශ වර්ණනාව (අභේතුක විපාක)

2022.03.19 වැනි දින දේශනය.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

තෙරුවන් සරණයි, සම්මා සම්බුදු සරණයි සියලු දෙනාට ම.
අදත් අපේ ලලිත් මහත්මයා මතක් කරා වගේ කර ගෙන ආපු
පටිච්චසමුප්පාදය අභිධම්මාභාෂනීය නය ක්‍රමයෙන් විස්තර කර
ගනිමින් පැවැතියේ.

ගිය වර අපි දේශනාවේ දී, කුසල නිර්දේශ වණිනාව ඇතුළත්
කර ගෙන, බොහෝ සිත් ප්‍රමාණයක් කතා කරන්න යෙදුනා. ඒ
කුසල නිර්දේශයට සමානව කතා කරන්න පුළුවන් සියලු
ධර්මයන් අපි ගොඩක්, ගිය වර දේශනාවේ දී කතා කළා.

ඒ කුසල් ගත්තහම, කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර කුසල්
වගේම, ඒ සම්බන්ධව කුසලයට අනුරූප ව ලැබෙන විපාක,
කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර විපාක සිත් පිළිබඳව ත්, ඒ
වගේම, කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර ක්‍රියා සිත් පිළිබඳව
ත්, ඒවායේ යම් යම් විශේෂ වෙනස්කම් හැරෙන්න බොහෝ
ධර්ම කාරණා සමාන නිසා, ඒ දේවල් අපි එකට ම අර ගෙන
කතා කළා.

නමුත් මා මතක් කළා, මේ පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව තුළ, විභංගය තුළ, මේ දේවල් කුසල නිර්දේශය, අව්‍යාකත නිර්දේශය කියලා, වෙන් වෙන් කරලා, ඒවා ජාති වශයෙන් වෙන් කරලා, වෙන වෙනම තමයි මේ පොතේ සඳහන් වෙලා තියෙන්නේ. නමුත් මේ දේශනාව කර ගෙන යන කොට, පහසුව සඳහා මම ඒ දේවල් එකට අර ගෙන කතා කළා.

එතකොට, මේ අපි ජාති වශයෙන් සිත් ගන්නා ම, **කුසල, අකුසල, අව්‍යාකත කියලා කොටස් තුනකට බෙදලා තියෙනවා, තික මාතිකා** යටතේ. ඒ විදියට, තමයි ධම්මසඞ්භිගනියේ මාතිකා කියන මාතෘකාව යටතේ තමයි, මේ පටිච්චසමුප්පාදය ත් විස්තර කරලා තියෙන්නේ. එතකොට ඒකෙන් අපි, **කුසලාධම්මා, අකුසලාධම්මා, කියන කොටස් වගේ ම, අව්‍යාකතාධම්මා** කියන ඒ කොටස් කිහිපයක් කතා කළා.

එතකොට මා මතක් කළා, මේ අව්‍යාකත කියන කොට, අව්‍යාකතය මාතිකාවන් විස්තර කිරීම සඳහා **අව්‍යාකත කියන පදය, විපාක හා ක්‍රියා** කියන ජාති දෙකම ඇතුළත් කරලා, එක පදයකින් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ. එතකොට, ඒකේ **අව්‍යාකත කියන එකේ අදහස, කුසල් වශයෙන් හෝ අකුසල් වශයෙන් නොකියන ලද.** එහෙමත් නැත්නම්, කුසල් හෝ අකුසල් කියන ගොඩට දාන්න බැරි ධම්මික තමයි, **අව්‍යාකත කියලා කියන්නේ.**

එතකොට, ඒවගේ **අව්‍යාකත, විපාක කියලා හා ක්‍රියා කියලා කොටස් දෙකක් තියෙනවා.** එතකොට, ඒ අව්‍යාකතයන්ගෙන් නැවත, **සහේතුක අව්‍යාකත හා අහේතුක අව්‍යාකත කියලා කොටස් දෙකකට බෙදනවා.** එතකොට, **සහේතුක අව්‍යාකත කොටස් ටික අපි ගිය සැරේ කතා කළා.**

ඊට පස්සේ අද දවසේ අපට කතා කරන්න තියෙන්නේ, **අහේතුක අව්‍යාකත කියන කොටස්.** එතකොට, **අහේතුක**

අව්‍යාකත කිව්වාම, මේ විත්ත කාණ්ඩයන් හදාරලා තියෙන අය මේ පිළිබඳව දන්නවා.

එතකොට, ඒ අහේතුක අව්‍යාකත යටතේ, අපට කතා කරන්න තියෙනවා, වැදගත් සිත් කොටසක්. අපේ ජීවිතයට විශේෂයෙන් සම්බන්ධ, ඒ වගේම අපේ විදේශිතාවට උපකාර වෙන, ඒ වගේම අපේ එදිනෙදා ජීවිතයේ දී මේ ධර්ම නො දැන ගැනීම නිසා, බොහෝ සෙයින් අපි තුළ මූලාවට පත් වෙන සිත් කොටසක්. අනුසය සිත්වල, මූලාවටත්, නුවණවත් නැති වූනාට, ඒ සිත්වල යථාභාවය නො දන්නා කම නිසා, ඒ මේ බොහෝ සත්ත්වයෝ මූලාවට පත් වෙනවා.

ඒ වගේම, විදේශිතාවටත් බොහෝ උපකාර වෙන සිත් කොටසක් තමයි, මේ අහේතුක අව්‍යාකත යටතේ තියෙන, අහේතුක විපාක සිත් ටික. අහේතුක විපාක සිත් ඔක්කොම පහළොවක් තියෙනවා. ඒ අතර ඔක්කොම, අහේතුක සිත් දහඅටක් තියෙනවා. ක්‍රියා සිත් තුනයි, විපාක සිත් පහළොවයි. ඔක්කොම දහඅටක්.

එතකොට, අද අපට කතා කරන්න තියෙන්නේ, අහේතුක විපාක සිත් ටික. එයින් විශේෂ වැදගත්කමක් සැලැසෙනවා මේ අහේතුක විපාක සිත් දහයක් තියෙනවා, අකුසල විපාක සිත් පහයි, කුසල විපාක සිත් පහයි කියලා.

මේවාට ඔබ ධර්මය ඉගෙන ගන්න කොට අහලා ඇති, ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයේ කියලා සඳහන් වෙනවා. ඒ වගේම, අභිධර්මයේ විභංග ප්‍රකරණයේ ඥාන විභංගය යටතේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ කියලා, විශේෂ විග්‍රහයක් මේ සිත් පිළිබඳව, අභිධර්මයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරලා තියෙනවා.

ඉතින් අද මේ පටිච්චසමුප්පාද නය මාතෘකාව යටතේ මේවා වෙනම උගන්වන්න අපට අවස්ථාවක් නො ලැබෙන නිසා, ඒ

ඒ අවස්ථාව එතකොට මම ඊට අදාළ, වැදගත් දහම් කොටස්, දැන ගත යුතු වූ දහම් කොටස්, ඒකට ම සම්බන්ධ කරලා මම කතා කළා. ඉතින් ඒ අතරේ තමයි අපි සුවිසි ප්‍රත්‍ය අර ගෙන කතා කරපු දේවල් හා විදේශිතාවට උපකාර වශයෙන් අපි කුසල් අකුසල් පිළිබඳව කතා කරන කොට, ඒවා පිළිබඳව වැදගත් දේවල් මා කතා කර ගෙන ආවා.

ඉතින්, අදත් ඒ වගේ විශේෂ වැදගත් දහම් කොටසක් තියෙනවා, මේ ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයන් ගැන. ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය කියන කොට, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය, සොතච්ඤ්ඤාණ, සානච්ඤ්ඤාණ, ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ, කායච්ඤ්ඤාණ, කියන විඤ්ඤාණ පහ, කුසල් අකුසල් වශයෙන් බෙදෙනවා. ඒ නිසා තමයි, ඒ ද්විපඤ්ච කියන්නේ. කුසල පහ යි, අකුසල පහ යි කියලා, පහේ දෙකක් කියන එක තමයි ද්විපඤ්ච කියලා කියන්නේ.

මේ දෙකම එකතු කරලා, මේ ඥානවිභංගයේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයේ කියලා, එකට ඔක්කොම, කුසල්, අකුසල්, ඒ විපාක සිත් ටික ඔක්කොම එකතු කරලා, පඤ්චවිඤ්ඤාණ කියලා කතා කරලා තියෙනවා.

ඒ කොටසේ තියෙන, අපි දැන ගත යුතු දහම් කොටස් ටිකක් තියෙනවා. ඒ ටික අපි කතා කරලා, කාල වේලාව තිබුණොත්, ඒ පටිච්චසමුප්පාදයේ නය ක්‍රමයත්, මේකට අදාළව සම්බන්ධ කරලා කතා කරනවා. ඉතින් කාල වේලාව නො තිබුණොත්, අපි ඊළඟ වාරයට ඒක යොදා ගන්නවා.

නමුත් මේක අතිශය වැදගත් දහම් කොටස් ටිකක්. ඔබට එය ශ්‍රවණය කරන කොට, ඒ දේවල්වල වැදගත්කම ඔබට තේරෙයි. ඉතින් ඒ නිසා, අපි ඒකට අදාළ වටිනා විස්තර ටිකක් බොහෝ අයට දකින්න නැති, විස්තර නොවන, දහම් කොටස් ටිකක්, දේශනා වශයෙන් විස්තර නොවන දහම් කොටස් ටිකක්. අපි

ඒක ටිකක් කතා කරමු.

මේ කොටස තියෙන්නේ, අභිධම්මප්‍රකරණයේ, විභංගයේ, ඥාන විභංගය කියලා කොටසක් තියෙනවා. ඒ ඥානවිභංගයේ යටතේ තමයි විස්තර කරලා තියෙන්නේ.

ඥාන විභංගයේ මානිකා කියලා, එකං, දුකං, තිකං, චතුක්කං කියලා මේ විදියට විස්තර කරන මේ ධර්මයේ තියෙන වැදගත් දහම් කොටස්, කුසල්, අකුසල් ධර්මයන් විස්තර කරන නය ක්‍රමයක්.

ඒ අතර, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයෝ කියලා, මේ චක්ඛු, සොත, ඝාන, ජ්විහා, කාය කියන මේ විඤ්ඤාණ, චක්ඛු විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ ආදී මේ විඤ්ඤාණ කුසල අකුසල විඤ්ඤාණ පහ පිළිබඳව විශේෂ තොරතුරු ටිකක් මෙතනදී බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සඳහන් කරනවා.

එතකොට, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයෝ කියන මේ විඤ්ඤාණ, දැන් අපි

- රූප බලන, රූප දකින සිත. ඒක චක්ඛුවිඤ්ඤාණය.
- සද්ද අහන සිත සෝතවිඤ්ඤාණය.
- ගන්ධය දැන ගන්න සිත ඝානවිඤ්ඤාණය.
- රස දැන ගන්න සිත ජ්විහාවිඤ්ඤාණය.
- අපට කයට යමක් දැනෙනවා නම්, ඒ කායවිඤ්ඤාණය හරහා තමයි දැනෙන්නේ.

එතකොට මේ දේවල් අරමුණු වෙලා තමයි, අපි ඇහැට රූපයක් දකින කොට ඒ චක්ඛුවිඤ්ඤාණය පහළ වුනා ම, ඒ දැක්ම, මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් අරමුණු කරලා තමයි, අපි කුසල්

අකුසල් ඇති කරන්නේ. ඒ වගේම විදේශීය ඥාන උපදවා ගන්න මේ දේවල් සිධකරනවා.

නමුත් මේ, පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ කියන මේ සිත්, ගත්තහම මේ දේවල් කුසල් හෝ අකුසල් හෝ නොවන සිත් කොටසක්.

නමුත්, මේ දේවල් වලට අරමුණු වෙන්නේ, පිරිසිදු පරමාපී ධර්මයයි. මේ දේවල් වලින් අර කියපු අවිද්‍යා සහගත මූලාවක් හෝ නුවණක් මේ සිත්වල නැහැ. මේ සිත්වල ආරම්භණය ගත්තාම, වතීමාන අරමුණක් තමයි මේ සිත්වල තියෙන්නේ. එතකොට, මේ සිත්වලට, කවදාවත් සම්මුති ධර්මයෝවත්, මූලාසහිත ධර්මයෝවත් අරමුණු වෙන්නේ නැහැ. පිරිසිදු පරමාපී ධර්ම ටිකක් තමයි මේ සිත් වලට අරමුණු වෙන්නේ.

ඒ නිසා තමයි, අපි ඉස්සරෝම විදේශීයාවත් පුහුණු කරන කොට, විදේශීයාවේ ඒ භූමිය තුළට අපි ඇතුල් වෙනකොට, මේ දේවල් අරමුණු කර ගෙන තමයි පරමාපී ධර්මයන් මතු කර ගන්නේ. මොකද, මේ සිත් වලට පරමාපී ධර්ම පමණක් අරමුණු වෙන නිසා, මේ දේවල් වලින් අපි උපකාර කර ගෙන, ඒ පරමාපීයන් මතු කර ගෙන, සම්මුතිය බිඳ ගෙන, පරමාර්ථයන් මතු කර ගන්න, මේ සිත් අපි උපකාර කර ගන්නවා. ඒ නිසා තමයි අපි මේ සිත් ඉදිරියට අර ගෙන කතා කරන්න අදහස් කරේ.

මේකේ සඳහන් වෙනවා ඒ **ඥාන විභංගයේ, එකවිධෙන ඤාණවත්ථු** කියලා. එක් ආකාරයෙන් ඥානයට වස්තු වෙන ධර්මයෝ විග්‍රහ කරනවා කියලා තමයි මෙතැන මතක් කරන්නේ.

පඤ්චවිඤ්ඤාණා, න හෙතු, අහෙතුකා : පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ කියන ඒවා හේතු ධර්ම නෙවෙයි. හේතු කියලා අපි කොටසක් කතා කළා ලෝභ, ද්වේෂ, මෝහ, අලෝභ, අද්වේෂ, අමෝහ

කියලා. මේ එකදු හේතු ධර්මයක් වත් නෙවෙයි, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ කියන ඒවා. **අහෙතුකා.** අහේතුකා කියලා කියන්නේ, හේතු සහිත ද නෙවෙයි. හේතුවත් නෙවෙයි, හේතු සහිතත් නෙවෙයි,

හෙතු විජ්ජයුක්තා : හේතු සමග මිශ්‍ර වෙලා ද නැහැ, සම්ප්‍රයුක්ත වෙලා ද නැහැ, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය. අපට මේ කියන රූප බලන, ශබ්ද අභන සිත් පිළිබඳව මේ කතා කරන්නේ. එතකොට, **හෙතු විජ්ජයුක්තං.**

සප්පච්චයා : කියලා කියන්නේ ප්‍රත්‍යයෙන් හට ගන්න ධර්මයෝ කොටසක් මේ. මේවා ඉබේ හට ගන්න ධර්මයෝ නෙවෙයි, ප්‍රත්‍යයෙන් හට ගන්න ධර්මයෝ. සප්පච්චයා.

සච්චතා : කියලා කියන්නේ, ඒ වගේම අර්ථයක්. ප්‍රත්‍යයෙන් හට ගත්ත සච්චත ධර්මයෝ.

අරූපා : කියලා කියන්නේ මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන් ගැන නේ මේ කියන්නේ. මේවා උපදින්න අපට රූපය උපකාර වුනාට, මේ සිත් කොටස් ටික, **චක්ඛුවිඤ්ඤාණ, සොතවිඤ්ඤාණ** සිත් නිසා, මේවා **අරූපී ධර්මී** යි. ඒ වගේම,

ලොකියා : කියලා කියන්නේ **ලොකිකයි,** ලෝකෝත්තර ධර්ම ටිකක් නෙවෙයි මේවා. ලොකික සිත් කොටසක්.

ඒ වගේම,

සාසවා : සාසවා කියන්නේ, ආශ්‍රව ඇතිවෙන්න, මේ ධර්මයෝ අරමුණු කරලා ආශ්‍රව ඇතිවෙන්න පුළුවන්. ආශ්‍රව වලට හිත ධර්ම කොටසක්.

සඤ්ඤොජනියා : සංයෝජනයට හිත ධර්මී.

ගජ්ජනියා : ග්‍රන්ථයන්ට හිත ධර්මයෝ.

මිසනියා : මිසයන්ට හිතයි.

යොගනියා : යොසයන්ට හිතයි,

නිවරණියා : නිවරණයන්ට හිතයි,

දැන් මේ කෙලෙස්, අර කොටස් කර ග්‍රන්ථ, මිස, යොස, නිවරණ කියලා අපි ඉගනගෙන තියෙනවා මේ ධර්මයේ කොටස් ටිකක්. කෙලෙස් බෙදලා තියෙන ක්‍රමයක්. එතකොට, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන් මේ කෙලෙස් වලට හිතයි කියන එක තමයි මෙතන

ආසව : කියන්නේ මොනවා ද? කාමාසව, භවාසව, අවිජ්ජාසව, දිට්ඨාසව කියන්නේ ආසව යි. ඒ ආසව ධර්මයන්ට අරමුණු වන ධර්මයන්ට,

සාසවා : කියලා කියනවා. ඒ ආසවයන්ට අරමුණු වන දේවල්. එතකොට, කාමාසවය ගත්තා ම, කාමාසවය ඇතිවෙන්න අපට මේ රූපය උපකාර වෙන නිසා, රූපයට සාසව යි කියලා කියනවා. ඒ වගේ, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයෝත්, ආශ්‍රවයන්ට හිතයි.

මිසනියා : මිසයන්ට හිතයි, සංයෝජනයන්ට හිතයි,

යොගනියා : යොසයන්ට හිතයි,

නිවරණියා : නිවරණයන්ට හිතයි,

පරාමට්ඨා : පරාමත්තයන්ට හිතයි.

උපාදානියා : උපාදානයන්ට හිත නිසා උපාදානියයි.

සංකිලේසිකා : කෙලෙස් නෙවෙයි, කෙලෙස් වලට හිතයි.

අව්‍යාකතා : කියලා කියන්නේ කුසල් හෝ අකුසල් වශයෙන් ගත යුතු ධර්ම නෙවෙයි.

සාරම්මණ : කියලා කියන්නේ අරමුණු ගත හැකි ධර්මයෝ යි. ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෝ අරමුණු ගත හැකි ධර්මයෝයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණයට රූපය අරමුණු වෙනවා. අන්න ඒ වගේ,

සාරම්මණ : කියලා කියන්නේ අරමුණු ගත හැකි ධර්ම යි.

අවෙනසිකා: කියලා කියන්නේ, වෛතසික ධර්ම, සිතිවිලි ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ.

විපාකා : කියලා කියන්නේ, කමියට අනුරූප ව ලැබෙන සිත් කොටස් ටිකක්. විපාකා කියලා කියනවා.

උපාදින්නුපාදානියා : උපාදින්න කියලා කියන්නේ, කම් ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්, උපාදානයට හිත ධර්ම කොටසක්. උපාදානියා, මේ දෙකට ම අයිති කොටසක්. ඒ නිසා මේ දෙක ම එකට කියනවා.

අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා : කිලිටි නොවන, හැබැයි කිලිටි වලට හිත ධර්ම කොටසක්. කිලිටි කියලා කියන්නේ ඔබ දන්නවා, කෙලෙස් වලට තමයි කිලිටි කියලා කියන්නේ. එතකොට, ඒ කෙලෙස් වලට හිත ධර්ම කොටසක්. හැබැයි මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය කිලිටි නැහැ.

න සචිතක්කසච්චාරා. : විතක්ක, විචාර ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි. ඒ කියන්නේ, අරමුණු වලට විතකී කරලා, අරමුණු වලට පැනලා, ඒ වගේ ම ඒ වාගේ අරමුණුවල හැසිරිලා, මනසිකාරය කරලා, ඒ විදියට උපදින සිත් කොටසක් නෙවෙයි.

න අචිතක්කච්චාරමත්තා : විතක්ක නැති, විචාර ධර්ම කොටසකුත් නෙවෙයි.

අචිතක්කඅච්චාරා : මේවා මොනවාද. විතක්ක නැති, විචාර නැති, ඒ අභිනිපාත මාත්‍රයෙන් දැන ගන්න ස්වභාවයෙන් යුක්ත සිත් කොටසක්. අචිතක්කඅච්චාරා.

න පීති සහගතා : ප්‍රීති සහිත ධර්මය නෙවෙයි.

නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතඛිඛහෙනුකා : පඤ්ච විඤ්ඤාණයෝ, දඤ්ඤාණයෝ, භාවනාවකිත්වත් පහ කළ යුතු ධර්මයෝ නෙවෙයි. පහ කළ යුතු ධර්ම මොනවාද? ඒ අකුසල් නේ පහ කරන්න ඕන. භාවනාවෙන් හෝ දඤ්ඤාණයෙන් පහ කරන්න ඕන දුකට හේතු වෙන ධර්ම. එතකොට, මේවා, දඤ්ඤාණයෝ, භාවනාවකිත්වත් පහ කළ යුතු ධර්මයෝ නෙවෙයි.

නෙව දස්සනෙන, භාවනාය පහාතඛිඛ න හෙනුකං : ඒ කියන්නේ දඤ්ඤාණයෙන් වත්, භාවනාවෙන් වත් පහ කළ යුතු හේතු ඇති ධර්මයෝත් නෙවෙයි.

නෙවාවයගාමිනාපවයගාමිනො : නෙව ආවයගාමී කියන්නේ, සසරට යන ධර්මයන්ට කියනවා ආවයගාමී කියලා. අපවයගාමී කියන්නේ සසරෙන් එතෙර වෙන්න උපකාර කරන ධර්මයෝ.

එතකොට මේවා නෙව ආවයගාමී න අපවයගාමී කියලා කියන්නේ ඒ දේවල් මේ සසර යන්න වත් සසරෙන් එතෙර වෙන්න වත් උදව් වන ධර්මයෝ නෙවෙයි. උදව් වන කියන්නේ සසරින් එතෙර වන හෝ සසර යන්න වන ධර්මයෝ නෙවෙයි. ඒවා උපකාර වෙනවා අපි අරමුණු කරලා විදහිනා වශයෙන්. නමුත් සසරෙන් එතෙර වන ධර්මයෝ හෝ සසර යවන ධර්මයෝ නෙවෙයි.

- සසර යවන ධර්මයෝ ගත්තහම අපි ඒවා අකුසල ධර්මයෝ සසරට නැවත නැවත වට්ටනවා.
- සසරෙන් එතෙර වෙන්න හේතු වන ධර්මයෝ මොනවාද? ඒවා අපි මේ විපස්සනා වශයෙන් ඇති කර ගන්න, ලෝකෝත්තර සිත් හා ලෝකික කුසල් සිත්.

නෙවසෙක්කො, නාසෙක්කො : නෙව සෙක්කො කියලා කියන්නේ, හික්මෙන ධර්මයෝත් නෙවෙයි. **නා සෙක්කො.** හික්මිලා ඉවර ධර්මයෝත් නෙවෙයි. **නාඅසෙක්කො ධර්මයෝ** කියන්නේ, මොනවාද අසේඛ ධර්මයෝ? අර්භත් ඵලයට තමයි අසේඛ කියලා කියන්නේ.

සෙඛ ධර්මයෝ කියලා කියන්නේ, සොවාන් මාර්ගයේ ඉඳන්, රහත් මාර්ගය දක්වා ධර්මයෝ, හික්මෙන ධර්මයෝ, සෙඛ ධර්මයෝ.

ඒ සෙඛ හෝ අසෙඛ ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ.

පරිත්තා : පරිත්ත කියන්නේ, ඒවා හීනයි, ස්වල්පයි. ඒවා **මහග්ගහ** හෝ **අප්පමාන** ධර්මයෝ නෙවෙයි. පරිත්ත ධර්මයෝ.

කාමාවචරා : කාම ලෝකයේ බොහෝ සෙයින් උපදින කොටසක් තමයි, **පඤ්චවිඤ්ඤාණය** කියන්නේ.

න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා : රූපාවචර හෝ අරූපාවචර ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි. මේ **පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගෙන්** වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ, සොතච්ඤ්ඤාණ ආදී ධර්ම, මේ රූපාවචර ලෝකයේ හට ගන්නවා. නමුත්, රූපාවචර ලෝකයේ හට ගත්තාට, ඒවා කාමාවචර ධර්ම. කාම ලෝකයේ බොහෝ සෙයින් හැසිරෙන ධර්ම, මේ **පඤ්චවිඤ්ඤාණයෝ** කියලා කියන්නේ.

පරියාපන්නා, නො අපරියාපන්නා : අපරියාපන්න කියලා කියන්නේ, ලෝකෙන් එතෙර ධර්මයන්ට කියනවා **අපරියාපන්න** කියලා. **පරියාපන්න** කියලා කියන්නේ, ලෝකය ඇතුළේ ධර්මයෝ තමයි පරියාපන්න කියලා කියන්නේ. එතකොට, මේ **පඤ්චවිඤ්ඤාණයෝ** පරියාපන්න ධර්ම කොටසක්. **අපරියාපන්න ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි.**

අනියතා : අනියතා කියලා කියන්නේ නියත ධර්මයෝ කියලා

හඳුන්වනවා, අපායට හෝ නියතයි. එහෙම නැත්නම්, සුගතියට හෝ නියතයි කියලා, නියත ධර්ම කොටසක් තියෙනවා. සම්මත්ත නියතො රාශි කියලා කියන්නේ. ඒකාන්තයෙන් ඒ ධර්මයන්ගෙන් ඒ විපාකය ලැබෙන බැවින්. ඒකයි එතකොට, මිච්ඡත්ත නියත, සම්මත්ත නියත කියලා, මේ නියත ධර්මයෝ බෙදෙනවා. සියලු ධර්මයෝ මේ කොටස් තුනට බෙදන්න පුළුවන්. නියත ධර්ම සම්මත්ත නියත, මිච්ඡත්ත නියත, අනියත කියලා.

මිච්ඡත්ත නියත ධර්මයෝ : තමයි, මොනවාද? අර කියපු ආනන්තරිය පාපකම් ඇතුළත් වෙන්නේ මිච්ඡත්ත නියතයට. යමෙක්, ආනන්තරිය පාපකම් කළොත්, එයා ඒකාන්තයෙන්, නිරයට, අපායට නියතයි. කිසි කලෙකත් ඒක වෙනස් කරන්න බැහැ. ඒකයි මේ නියතයි කියලා කියන්නේ.

සම්මත්ත නියත : කියලා හැඳින්වුවේ, ලෝකෝත්තර කුසල් සිත් ගත්තහම ඒවා සම්මත්ත නියත යි. ඒක ඉපදුනොත්, අනිවායඪියෙන් ඒකට අනතුරුව විපාකය ලැබෙනවා මයි. ඒවාට සම්මත්ත නියත කියලා හඳුන්වන්නේ ලෝකෝත්තර මාගී සිත් වලට සම්මත්ත නියත යි.

මිච්ඡත්ත නියත : කියලා කියන්නේ අර කියපු ආනන්තරිය පාපකම් මිච්ඡත්ත නියත යි. මේ දෙක ම ඒ සිත් ඉපදුනොත්, අනිවායඪියෙන් ඒකට අනුව අපායට වැටෙනවා මිච්ඡත්ත නියතයේදී, සම්මත්ත නියතයේදී අනිවායඪියෙන් ලෝකෝත්තර මාගීයට අනතුරුව ඒ ලෝකෝත්තර විපාකය ලැබෙනවා.

ඒ දෙකට අයිති නැති අනිත් සියල්ලම, අනියත හැටියට හඳුන්වනවා. ඒවා ස්ථිර වශයෙන් කියන්න පුළුවන් කමක් නැහැ, මේක නරකයි, හෝ භොඳයි කියලා.

ඒකාන්තයෙන් ම මේකේ විපාකය මේ විදියට ම නියතයි කියලා

කියන්න බැරි කොටසට අනියතයි. ඒවා තමයි සඳහන් වෙන කාමාවචර කුසල් සිත්. ඒ වගේම, අකුසල් සිත්වලින් ගත්තා ම, මේ ආනන්තරිය පාපකම් හැරුණා ම අනිත් සිත් කොටසත්. ඒ වගේම, අර කියපු විපාක, ක්‍රියා මේ ඔක්කොම අනියත ධර්ම.

එතකොට, ඒ අතර මේ ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය හෙවත් මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය අනියත ධර්ම කොටසක්,

අනියානිකා : අනියානිකා කියන්නේ, නිවනට පමුණුවන ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි. ඒවාගෙන් නිවනට යන්න පුළුවන් කමක් නැති ධර්ම කොටසක්. අනියානිකා.

උප්පන්නා : කියලා කියන්නේ මේවා හටගත් ධර්ම කොටසක්, නැති ධර්ම කොටසක් නෙවෙයි. අතීත ධර්ම, අනාගත ධර්ම කියලා අපි කියනවා. ඒවා සත්‍ය වශයෙන් දැන් අපි පඤ්ඤප්ති ධර්ම කියලා කිව්වාම ඒවා සත්‍ය වශයෙන් නැති ධර්ම, හට නොගත්ත ධර්ම. නමුත් මේවා උප්පන්නා කියලා කියන්නේ, හටගත් ධර්ම යි.

මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යා : මේවා දැන ගන්න පුළුවන් වෙන්නේ මනොවිඤ්ඤාණයෙන් පමණයි. විඤ්ඤෙය්‍ය වෙන්නේ.

චක්ඛවිඤ්ඤාණයෙන් දැන ගන්න බැහැ. සොතවිඤ්ඤාණයෙන් හෝ සානවිඤ්ඤාණයෙන් හෝ එම චක්ඛවිඤ්ඤාණයෙන් හෝ ඒ සිත දැන ගන්න බැහැ. ඒ නිසා, මේ දේවල් දැන ගන්න වෙන්නේ, මනොවිඤ්ඤාණයෙන්. ඒ නිසා, තමයි, මේවා මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යා කියලා කිව්වේ.

අනිච්චා : අනිත්‍ය ධර්ම කොටසක්. මොකද, ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් හටගෙන නිරුධ වෙන ධර්ම කොටසක්.

ජරාහිභ්‍යතා : කියලා කියන්නේ, ඒ වාගේ ම අසාර වූ, දිරන ධර්ම කොටසක්.

පඤ්චවිඤ්ඤාණා ඊළඟ පඤ්චවිඤ්ඤාණා. ඊට පස්සේ

එකච්චෙන කියලා, එක පරියායක් ඔය කිව්වේ.

ඊට පස්සේ තව ගොඩක් තියෙනවා මේකේ. ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණය, චක්ඛවිඤ්ඤාණ ආදී මේ සිත්,

උප්පන්නවත්ථුකා : උප්පන්නවත්ථුකා කියලා කියන්නේ අපි වස්තූ කියලා මෙනෙහි හඳුන්වන්නේ, චක්ඛවස්තුව, සොතවස්තුව, ඝාතවස්තුව, ජීවිභාවස්තුව, කායවස්තුව, හදයවස්තුව කියලා මේ වස්තු හයක් තියෙනවා නේ. එතකොට, ඒ වස්තු හයෙන්, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ, උප්පන්නවත්ථුකා කියලා කියන්නේ, ඒ මොහොතේ ඉපදුණු වස්තුවේ හට ගන්න වස්තු. උප්පන්නවත්ථු.

දැන් චක්ඛවිඤ්ඤාණය හට ගන්නේ, චක්ඛ වස්තුව තුළ යි. එතකොට, ඒ චක්ඛ වස්තුව ඉපදිලා තියෙන්න ඕන චක්ඛවිඤ්ඤාණය උපදින්න. අන්න ඒ තිසා තමයි, උප්පන්නවත්ථුකා කියලා කියන්නේ.

උප්පන්නාරම්මණා : හටගත් උපන් අරමුණේ, පවතින අරමුණක තමයි, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය උපදින්නේ.

මනෝවිඤ්ඤාණයට පුළුවන්, නැති අරමුණක් අර ගෙන උපදින්න. දැන් අතීතාරම්මණයක් අර ගෙන, මනෝවිඤ්ඤාණයට උපදින්න පුළුවන්. එතකොට, ඒක නිරුධ වෙලා. අනාගත අරමුණක් අර ගෙන උපදින්න මනෝවිඤ්ඤාණයට පුළුවන්. හැබැයි, පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ට පුළුවන් කමක් නැහැ, මේ කියන නැති අරමුණක් හෝ උපදින්න තියෙන

අරමුණක් අරමුණු කර ගෙන උපදින්න. ඒ නිසා උප්පන්නාරම්මණා කියන්නේ ඒ මොහොතේ හටගෙන තියෙන අරමුණක ඵල්ලිලා තමයි මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ උපදින්නේ.

පුරෝඡාතවත්ථුකා : පුරෝඡාතවත්ථුකා කියලා කියන්නේ, ඒ සිතක් සමගම ඒ වස්තුව, ඒ ප්‍රසාදය ඉපදිලා හට ගන්න සිතක් නෙවෙයි. ඒවාත් හරි වැදගත්. එතකොට, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ කියන ඒවා, මුලින් ඉපදිවිච වස්තුවක තමයි චක්ඛුවිඤ්ඤාණය හෝ පඤ්චවිඤ්ඤාණය උපදින්නේ. ඒකයි, පුරෝඡාතවත්ථුකා කියලා කියන්නේ. මුලින් ප්‍රසාදය හටගෙන, වස්තුව හටගෙන, ඒ හට ගත්ත වස්තුවේ තමයි ඒ විඤ්ඤාණ සිත් හට ගන්නේ.

සොතවිඤ්ඤාණය ගත්තහම හට ගන්නේ, සොතප්‍රසාදය මුලින් හටගෙන, පුරෝඡාත යි. හටගෙන ඒ හටගත් වස්තුවේ පිහිට කර ගෙන, සොතවිඤ්ඤාණය හට ගන්නවා, ශබ්ද අභන පිණිස. ඒ විදියට, පුරෝඡාතවත්ථුකා.

පුරෝඡාතාරම්මණා : අරමුණක් මුලින් හටගෙන, හැබැයි පවතින එකක්. උප්පන්නාරම්මණා කියලා මුලින් කිව්වා නේ. උප්පන්නාරම්මණා කියලා. ඒ උප්පන්නාරම්මණා වුනාට, මේ අරමුණ හිතත් සමගම පෙර පසු නොවී උපදින එකක් නෙවෙයි. මේක පුරෝඡාතාරම්මණා, මුලින් අරමුණ හටගෙන, පවතිනවා. ඒ පවතින අතරේ තමයි, චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ආදී මේ විඤ්ඤාණයේ හට ගන්නේ. ඒ නිසා, පුරෝඡාතආලම්භනා.

අප්ඤ්ඤාතවත්ථුකා : වස්තුව ආධ්‍යාත්මිකයි. බාහිර වස්තුව තුළ පිහිට කර ගෙන උපදිනවා නොවෙයි. **අප්ඤ්ඤාතවත්ථුකා,**

බාහිරාරම්මණා : වස්තුව ආධ්‍යාත්මිකයි, අරමුණ බාහිරයි. ඒ කියන්නේ දැන්, රූපාරම්මණා, චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත ගත්තොත්, ඒ චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත පවතින්නේ චක්ඛුප්‍රසාදය තුළ යි. ඒ

නිසා, වස්තුව ආධ්‍යාත්මිකයි. අරමුණ බාහිරයි කියන්නේ, රූපාරම්මණයට එල්බිලා උපදින්නේ. එතකොට, ඒ ආරම්මණය හැම වෙලාවේ ම බාහිරයි. මොකද, වක්ඛවිඤ්ඤාණය ඒ වස්තුව අරමුණු කරන්නේ නැහැ. හැම වෙලාවේ ම, බාහිර අරමුණක් තමයි අරමුණු කරන්නේ. ඒ නිසා, බාහිරාරම්මණ කියලා කියනවා, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණය.

අසම්භින්නවත්ථුකා : අසම්භින්නවත්ථුකා කියන්නේ, නො බිඳුණු වස්තු ඇතුව උපදින්නේ. බිඳුණු ධර්මයක නැති, අතීත ධර්මයක නෙවෙයි උපදින්නේ. ඒ මොහොතට තියෙන නො බිඳුණු වස්තුවක තමයි උපදින්නේ. ඒ නිසා අසම්භින්නවත්ථුකා.

අසම්භින්නාරම්මණා: අසම්භින්නාරම්මණා කියන්නේ, ඒ නො බිඳුණු අරමුණක තමයි උපදින්නේ.

නානාවත්ථුකා, නානාරම්මණා : මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයේ, නානාවත්ථුකා, නානාරම්මණා කියලා කියන්නේ, වක්ඛවිඤ්ඤාණයේ වස්තුව අනිකක්, සොතවිඤ්ඤාණයේ වස්තුව අනිකක්. වක්ඛවිඤ්ඤාණයේ අරමුණ අනිකක්, සොතවිඤ්ඤාණයේ අරමුණ අනිකක්. සානවිඤ්ඤාණයේ අරමුණ අනිකක්, ජීවිහාවිඤ්ඤාණයේ අරමුණ අනිකක්. කායවිඤ්ඤාණයේ අරමුණ අනිකක්.

වස්තුවත් ඒ වගේ. එකින් එකට වෙනස්. දැන් වක්ඛවිඤ්ඤාණය උපදින වස්තුවේ ම, සෝත විඤ්ඤාණය උපදින්නේ නැහැ. අන්න ඒ නිසා තමයි, නානාවත්ථුකා නානාරම්මණා කියලා කිව්වේ.

න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පච්චනුභොන්ති : හැබැයි, ඔවුනොවුන්ගේ ගෝචර විෂය තම තමන් අනුභව කරන්නේ නැහැ. ඒ කියන්නේ, ඒ තමන් වක්ඛවිඤ්ඤාණයට අරමුණු

වෙන අරමුණ, ඒ සිතෙන්, ඒකේ විස්තර, ඒවා දැන ගන්නේ, මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්. ඒ නිසා තමයි, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පච්චනුභොන්ති කියලා කියන්නේ. තම තමන්ගේ ගෝචර විෂය තමන්ට දැන ගන්න පුළුවන් කමක් නැහැ.

න අසමමනභාරා උප්පජ්ජන්ති : ඒ කියන්නේ අර මෙනෙහි කිරීමක්, උත්සාහයක් නැතුව උපදින සිත් කොටසක්.

න අමනසිකාරා උප්පජ්ජන්ති : ඒ කියන්නේ මෙනෙහි කිරීමක්, කල්පනා කිරීමක් නැතුව උපදින දේවල්. අරමුණ ගැටුණු ගමන්, කමියට අනුව උපදින දේවල් ඒ.

දැන් අපි කල්පනා කරලා, මෙනෙහි කරලා උපද්දවා ගන්න සිත් කොටසක් තියෙනවා නේ, කුසල් අකුසල් වශයෙන්. එහෙම සිත් කොටසක් නෙවෙයි මේවා. මේවා විපාකයට අනුරූප ව, ඇහැට රූපයක් ගැටීම නිසා, කමියට අනුරූප ව ලැබෙන සිත්.

න අබ්බොකිණ්ණා උප්පජ්ජන්ති: මේ දේවල් අබ්බොකින්නා කියන්නේ පිළිවෙලින් උපදින දේවල් නෙවෙයි. චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව සොතවිඤ්ඤාණය සොතවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව සාණවිඤ්ඤාණය කියලා එහෙම උපදින සිත් කොටසක් නෙවෙයි මේවා. ඒ නිසා, එහෙම න්‍යායයක් නැහැ. චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව සෝත විඤ්ඤාණය උපදින්නේ කියලා කොටසක් නැහැ. චක්ඛුවිඤ්ඤාණය ඉපදිලා, ඊට පස්සේ ඒ සිත්ම බොහෝ උපදින්න පුළුවන්. ඊට පස්සේ මනෝවිඤ්ඤාණ සිත් උපදින්න පුළුවන්.

න අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජන්ති : ඒ කියන්නේ, පෙර පසු නොවී, චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව ම සොතවිඤ්ඤාණය

උපදිනවා කියලා ධර්මතාවයක් මේවායේ නැහැ. ඒ නිසා තමයි, පෙර පසු නොවී නූපදී කියලා කියන්නේ.

න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමනන්තරා උප්පජ්ජන්ති : ඒ කියන්නේ, ඒ එකකට සමනන්තරව, අනතුරුව ම ඊළඟ සිත උපදිනවා කියන ධර්මතාවයකුත්, නැහැ. අප්‍රබ්බං, අවර්මං කියන එක වගේම සමානයි. **න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමනන්තරා උප්පජ්ජන්ති.** එතකොට ඔවුනොවුන්ට මේකට අනතුරුව මේක උපකාර කරනවා, අනිකට අනික උපකාර කරනවා අනිත් සිතට කියලා එහෙම ධර්මතාවයක් මේ සිත්වල නැහැ.

පඤ්චවිඤ්ඤාණා අනාභොගා : අනාභොගා කියලා කියන්නේ ඒකයි. අභොගා කියලා කියන්නේ, මෙතෙහි කිරීමක්, මනසිකාරයක්, ඇති සිත්. අනාභොගා කියලා කියන්නේ, එහෙම මෙතෙහි කිරීමක්, මනසිකාරයක්, කල්පනා කිරීමක්, මේ සිත්වල නැහැ. ඒ නිසා තමයි, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය අනාභොගා කියලා සඳහන් වෙලා තියෙන්නේ.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කිඤ්චි ධම්මං පටිජානාති අඤ්ඤත්‍ර අභිනිපාතමත්තා : ඒ කියන්නේ ඒ ප්‍රසාදයට ගැටුණු අරමුණ හැර වෙන කිසිදු ධර්මයක් ඒ හිතෙන් දැන ගන්නේ නැහැ. එතකොට, හුදෙක් ඒ වණි සටහන දැනගැනීම පමණම යි වෙන්නේ. දැන් වණි සටහන නේ අභිනිපාත වෙන්නේ. ඒ අභිනිපාතවුනු වර්ණ සටහන ඒ වකුප්‍රසාදයට වැටුනේ, රූපාරම්මණයක්. එතකොට, රූපය වණි රූපය අරමුණු කිරීම පමණයි. ඒකේ විස්තර හෝ ඒකේ සම්මුතිය හෝ ඒකට මොකක්ද කියන්නේ හෝ, ඒකේ අතීත පිළිබඳ තොරතුරු කිසිවක් දැන ගැනීමක් වෙන්නේ නැහැ, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ගෙන්. ඒ ගැටුණු අරමුණේ පරමාථී ස්වභාවය අරමුණු කරනවා විතරයි.

සෝතවිඤ්ඤාණයෙන් ඒ හඬ ඇසීම වශයෙන් උපදිනවා

විතරයි. ඒ හඬ පිළිබඳ විස්තර, ඒවා ඉපදුණු හැටි, කෝ, එහෙම නැත්නම් අතීතයේ හඬවල් තිබුණා ද අරමුණු කරලා. එහෙම මොකුත් මේ සිත් වලින් සිද්ධ කරන්න පුළුවන් කමක් නැහැ.

ඒ නිසා තමයි **අභිනිපාත මත්තා**, ඒ ගැටුණු ස්වභාවය, ගැටුණු ධර්මතාවය, පමණයි අරමුණු වෙන්නේ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණං සමනන්තරාපි න කිඤ්ච ධම්මං පටිච්ඡනාති : ඒ කියන්නේ, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින, ඒ **සම්පට්ච්ඡන**, **සන්තීරණ** සිත් තියෙනවා නේ, අපි මනොධාතු කියලා සඳහන් කරන්නේ. ඉතින් මේවා මේ අභිධර්මය දැනගෙන ඉන්න කොට තමයි මේක තේරෙන්නේ. නමුත් මේ සිත් හට ගන්න කොට, මම ඔයිට ඉස්සෙල්ලා විත්ත වීථි පිළිබඳ කතා කරන කොට කතා කලා, අරමුණක් පැහැදිලිව දැන ගන්න කොට අවශ්‍ය සිත් කොටසක් තියෙනවා, **මනොධාතු** කියලා. අර වක්ඛවිඤ්ඤාණයෙන් ගත්තු අරමුණ පිළිගන්නා හිත හා අන්ත ඒ ටිකට කියනවා, **මනොධාතුව** කියලා. ඒක කුසල් වශයෙන් හා අකුසල් වශයෙන් බෙදෙනවා.

එතකොට, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව තියෙන මනොධාතුව හැටියට හඳුන්වන්නේ, **ආවර්ජන** සිත්. **පඤ්චද්වාරාවර්ජන** සිත් හා **සම්පට්ච්ඡන** සිත්. මේවා මනොධාතුව හැටියට හම්බ වෙනවා.

එතකොට, මෙන්න මේ සිත් තුළින් ද, කිසිදු ධර්මයක් නො දැන ගනී. තව ගැටුණු ධර්මය පමණ මයි දැන ගන්නේ. ඒ මනොධාතුවෙන්ද, වක්ඛවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව ඉපදුණේ කියන **සම්පට්ච්ඡන** සිත්, **පඤ්චද්වාරාවර්ජන** සිත් කියන මේ ධර්මයන්ගෙන් ද, අර රූපාරම්මණය පිළිබඳව දැන ගැනීමක් පමණයි. ඒවා පිළිබඳ විස්තර, කුසල් අකුසල් දැන ගැනීමක් නැහැ කියලා කියනවා. **පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණං**

සමනන්තරාපි න කිඤ්චි ධම්මං පටිච්ඡානාති කියලා කිව්වේ ඒකයි.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කිඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති : මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගෙන් ඉරියව් පවත්වන්න බැහැ. දැන් අපි ඉඳ ගන්නවා, හිට ගන්නවා, නැගිටිනවා, ඇවිදිනවා කියන සතර ඉරියව්වක් තියෙනවා නේ කෙනෙකුට. එතකොට, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් ඉඳ ගැනීම කියන කෘත්‍යය කරන්න බැහැ. පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් නැගිටීම කියන කෘත්‍යය කරන්න බැහැ. පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් ඇවිදීම, නිදා ගැනීම කියන මේ ඉරියාපථ කිසිවක් මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගෙන් කරන්න පුළුවන් කමක් නැහැ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කිඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති : ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින මනො ධාතුවෙන්ද, කිසි ඉරියාපථයක් නොකරයි කියලා කියනවා.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කායකම්මං න චචිකම්මං පට්ඨපෙති : මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කායකම්, මනොකම්, චචිකම් කරන්න පුළුවන් කමක් ඇත්තේ නැහැ.

කායකම් කියලා කියන්නේ, ප්‍රාණඝාතය, සොරකම, කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම. මේවා කයින් කරන වැරදි යි. ඒ වගේම, ඒ කායකම්, කය උපකාර කර ගෙන කරන දේවල්.

චචිකම් කියන්නේ, බොරු කියන, කේලාම් කියන, පරුෂ වචන කියන, හිස් වචන කියන මේවා චචිකම් යි.

එතකොට, මේ **කායකම්, චචිකම්** කියන මේ කිසිවක් පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කරන්න පුළුවන් කමක් නැහැ. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් ප්‍රාණඝාතයක්, සොරකම් කිරීම, කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම කරන්න බැහැ.

වක්ඛවිඤ්ඤාණයෙන්, සොතවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් බොරු කියනවා, කේලාමි කියනවා, පරුෂ වචන කියනවා, හිස් වචන කියනවා කියන මේ ධර්මී කිසිවක් කරන්න බැහැ කියන එකයි, අපි තවත් විදියකින් කිව්වොත් කියන්නේ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපී න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙනි : ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින මනෝධාතුවෙන්ද, ඒ කිසිවක් කරන්න බැහැ.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කුසලාකුසලං ධර්මං සමාදියති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් මේ කුසල් අකුසල් ධර්මයෝ සිද්ධ කරන්න සමාදානය කරන්න පුළුවන් කමක් නැහැ. කුසල ධර්මයක් හෝ අකුසල ධර්මයක් කරන්න, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගෙන් පුළුවන් කමක් නැහැ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපී න කුසලාකුසලං ධර්මං සමාදියති : ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින මනෝධාතුවෙන් ද, ඒ සම්පට්චිෂ්ණ හා ආවජීන ආදී සිත් වලින් ද ඒ කිසිවක් කරන්න බැහැ.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සමාපජ්ජති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් සමවත් වලට සම වදින්න පුළුවන් කමක් නැහැ.

න චූට්ඨාති : සමවත් වලින් නැගී සිටීම කියන එක කරන්නත් බැහැ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපී න සමනන්තරාපී න සමාපජ්ජති, න චූට්ඨාති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයට සමනන්තරව උපදින මනෝධාතුවෙන්ද, මේ කියන සමාපත්ති වලට සමචූදීම හෝ නැගීටීම කරන්න බැහැ.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙනි න වචති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් වචති කියන්නේ, චූත වීම සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ. අපි මරණාසන්න මොහොතේ චූති සිත කියලා කියන්නේ අපි. ඒ කියන්නේ චූති කෘත්‍යය හෙවත් චූත වීමක් කවදාවත් පඤ්ච විඤ්ඤාණයෙන් වෙන්නේ නැහැ.

න උප්පජ්ජති : ඉපදීමේ කෘත්‍යය, ප්‍රතිසන්ධියකුත්, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් සිද්ධ කරන්න බැහැ. සිද්ධ වෙන්නේත් නැහැ. වක්ඛවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ ආදී මේ දේවල්

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න වචති, න උප්පජ්ජති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයට සමනන්තරව උපදින මේ කියන මනෝ ධාතුවෙන්ද, අර කියපු චූතවීම හෝ ඉපදීම කියන දේවල් සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙනි න සුපති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් කවදාවත් නිදා ගැනීම සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ. නිදා ගැනීම කරන සිත් කොටසක් තියෙනවා. එතකොට නිදා ගැනීම කියන දේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ.

න පටිබුජ්ඣති : අවදි වීම කියන කෘත්‍යයක්ද, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගෙන් එකකින් වත් සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ.

න සුපිනං පස්සති : අන්න ඒකත් වැදගත්. සිහින දැකීම. සිහින දැකීමක් කවදාවත් මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් වෙන්නේ නැහැ. දැන් ඔබ සමහරවිට මේ හීනෙන් එක එක දේවල් දැකලා ඇති. එක එක ඒවා අහලා ඇති. ඇහෙන් දකිනවා වගේ ඔබ රූප දැකලා ත් ඇති. නමුත් මේ ඒ හීනෙන් දකින රූප වක්ඛවිඤ්ඤාණය ඉපදිලා දකිනවා නෙවෙයි. ඔබ සිහිනෙන් අහන සද්ද සෝතවිඤ්ඤාණය ඉපදිලා අහනවා නෙවෙයි. එහෙනම් අපට දැන් හීනෙන් ඉන්න කොට ඇහෙන් දකිනවා

හා සමානව, ඒ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් තමයි, ඒ හීන දැකීමෙන් උපදින දැක්ම වෙන්නේ. රූප දැකීම පුද්ගලයන් ආදී මේ අපට පෙනෙන සිද්ධි, සද්ද අහන දේවල් ඒවාත් ඔක්කොම මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් තමයි. ඇහෙන්න දකිනවා හා සමානව අපි ඒවාට මූලා වෙනවා.

නමුත් ඒවා මේ ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කලා නම්, සිහින දැකීමක් මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන් ගෙන් වෙන්නේ නැහැ කියලා ඒක එහෙම ම තමයි. මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් ම තමයි, ඒ දේවල්, සිහින දැකීම් ආදී දේවල් සිද්ධ වෙන්නේ.

පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න සුපති, න පටිබ්බජ්ඣති : පඤ්චවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින ඒ මනෝ ධාතුවෙන්ද, සිහින දැකීම හෝ අවදි වීම සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ.

යථාචක වත්ථු විභාවනා පඤ්ඤා : මේ විදියට මේ වස්තුව, පිළිබඳව මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන් පිළිබඳව විභාග කිරීමේ යම් ඥානයක් තියෙනවා නම්, වස්තුවක් තියෙනවා නම්, ඒවාට තමයි, එකවිධෙන ඥානවත්ථු කියලා මේ අභිධර්ම ප්‍රකරණයේ පෙන්වන්නේ.

එතකොට, මේ සිත් කොටස් ටික, ඉතාමත් වැදගත් කොටස් ටිකක්. මේ සිත්වලින් මේවා ඔබ නැවත නැවත අහලා දැනගෙන මේකේ අවබෝධය ඇති කර ගන්න. එයින් අපට ප්‍රායෝගික ජීවිතයට ගොඩක් වටිනවා.

අපි රූපයක් දකින කොට, ඒ දැකීම සිද්ධ කරන්නේ මේ වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සිතෙන්. සද්දයක් ඇහෙන්නේ, සොතච්ඤ්ඤාණ සිතෙන්.

එතකොට, දැන් ඔබ තේරුම් ගන්න හොඳ නැහැ මේ

සෞඛ්‍යවිඤ්ඤාණ සිත ඉපදිලා, ඒ සිතෙන් සද්ද අභනවා. වක්ඛ්‍යවිඤ්ඤාණ සිත ඉපදිලා, ඒ සිතෙන් රූප බලනවා කියලා නෙවෙයි. ඒ ඇසීම් මාත්‍රය, ඇහෙන බව ම සෞඛ්‍යවිඤ්ඤාණය. පෙනීම් මාත්‍රය, පෙනෙන බව ම වක්ඛ්‍යවිඤ්ඤාණය. අන්න ඒ විදියට තමයි.

එතකොට, යමක් ජේන කොට අපට මේ පිළිබඳව තියෙන නුවණත් එක්ක අපි මූලාවට යන්නේ නැතුව, කෙලෙස් වලට යන්නේ නැතුව, හිත රැක ගන්න පුදුමාකාර උපකාර වෙනවා. මොකද, අපි ඒ දකින දේ අරමුණු වෙලා, නොයෙක් විකෘති අදහස්, කුසල් අකුසල්, කෙලෙස් ඇති කර ගන්නවා, දුක් උපදවා ගන්නවා.

නමුත් අපට මේ ධර්ම කොටස් ටික දැන ගත්තා ම, මේ පෙනීම සිද්ධ කරන සිතට මේ දුකක් ඇති කරන්න බැහැ, තරහක් ඇති කරන්න බැහැ. ලෝභයක් ඇති කරන්න බැහැ. අඩු ම තරමින් මේ ඉරියව්වක් වත් මේ හිතෙන් පවත්වන්න බැහැ. සිහිනයක් වත් දැකීම සිද්ධ කරන්න බැහැ. ඒවා අහේතුක සිත් කොටසක්. මේවා කුසල් සිත් නෙවෙයි, ඒවා අකුසල් සිත් නෙවෙයි. ඒවා හුදු **අහිනිපාත** මාත්‍රයෙන්.

ඇහැට ගැටුණු ඒ පරමාථ ධර්ම දැන ගැනීම් වශයෙන් පමණක් උපදින සිත් කොටසක් කියලා, මෙන්න මේ විදියට ඒ සිත් පිළිබඳව දැන ගත්තා ම, අපි කවදාවත් අර රූපයක් අරමුණු වෙලා උපදින කෙලෙස් උපදවා ගන්නේ නැහැ.

රූපය විපරිනාම වෙන කොට ඇතිවෙන දුක්, අපි උපදවා ගන්නේ නැහැ. මොකද, ඒ පෙනෙන දේ අරමුණු වෙලා අපි දුක් ඇති කර ගන්න කොට, පෙනෙන දේ, පෙනීම සිද්ධ කරන ධර්මයේ ස්වභාවය, එයා තේරුම් ගත්තා ම, අර කියන, ඒ අප තුළ ඇතිවෙන ඒ භයානක අකුසල් වලින් මිදෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේම, ඒ අප තුළ බොහෝ උපදින දුක් වලින්, මේ යථාථය

තේරුම් ගන්නා ම, ඉතාමත් ප්‍රයෝජනවත්, ඒ විදගීනා ඥානය උපදවා ගන්න.

ඒ නිසා, මේ සිත්වල තියෙන මේ යථා ස්වභාවය හොඳට තේරුම් ගන්න. ප්‍රායෝගිකව ඒ සිත් වලට ගලපලා, ඒ තමන් තුළ ප්‍රායෝගික දැනුමක් ඇති කර ගන්න. ඒ ඇති කර ගන්න එක බොහෝ ප්‍රයෝජනවත් වෙනවා. හොඳයි මේ කොටස් පිළිබඳව අපට සාකච්ඡාවේ දී නො තේරෙන යමක් තියෙනවා නම් කතා කරන්න කියලා මම ආරාධනා කරනවා. ආරාධනා කරන ගමන් අපට තව කාලය ටිකක් තියෙනවා. මේ සාකච්ඡාව කරන්න.

පටිච්චසමුප්පාදයට අදාලව අද කියන මේ අව්‍යාකත නිර්දේශය යටතේ, අද අපට කතා කරන්න තියෙන්නේ, මේ සිත් පිළිබඳව යි. අහේතුක සිත් පිළිබඳව, අව්‍යාකත යටතේ. ඉතින් ඒ නිසා තමයි මේ සිත්වලට අදාළ වැදගත් කොටස් ටික මම මතක් කරේ.

එතකොට, අපි ආපහු දැන් පටිච්චසමුප්පාදයට ගියොත්, පටිච්චසමුප්පාදයේ විභංගයට ගියොත්, අව්‍යාකත නිර්දේශය යටතේ කතා කරන්න තියෙන දේවල් ටික යි මේ.

කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා : යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති. උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං තස්මිං සමයෙ සඛිඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා එස්සො, එස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස, සමුදයො හොති.

මේ අව්‍යාකත යටතේ තියෙන අහේතුක විපාක සිත්වල,

වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිත තමයි මේ මූලින්ම මේ පටිච්චසමුප්පාදයේදී පෙන්නන්නේ.

එතකොට මේ වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිත ඇතිවෙන කොට, ඒ සිත ඇති වුනේ කොහොමද, ඒ සිත ඇති වෙන කොට, පටිච්චසමුප්පාදයේ ක්‍රියා ධර්මය මොකක්ද? ඒ පටිච්චසමුප්පාදයේ අංගවල වෙනස්කම් මොනවාද? ඒ පටිච්චසමුප්පාද අංග කොහොමද සිද්ධ වෙන්නේ? හට ගන්නේ කොහොමද, ඒවා උපකාර කරන්නේ කොහොමද කියන එක තමයි, මෙතනදී දැන් අපට කතා කරන්නේ, වක්ඛවිඤ්ඤාණ හිත උපදින කොට.

එතකොට, මේ සිත්වල විශේෂ වැදගත්කම් ටිකක් තමයි, මේ වගේ පටන් ගන්න කොට අර අවිද්‍යා වාරය. අවිද්‍යාවෙන් පටන් ගන්න, අවිජ්ජාපච්චයා සඛ්ඛාරො කියලා කියන අවිජ්ජාමූලක නය නැහැ.

ඒ වගේම, කුසල් සිත්වල තියෙන කුසලමූලපච්චයා සඛ්ඛාරො කියලා කියාපු කුසලමූලක නයත් නැහැ.

මේවා මූලින් කෙලින්ම පටන් ගන්නේ කොහොමද? සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා. ඒ කියන්නේ සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා තමයි පටිච්චසමුප්පාදය මූලින්ම පටන් ගන්නේ. කුසලමූලපච්චයා කියලා හෝ අවිජ්ජාපච්චයා කියලා හෝ ඒ වාර දෙකම මෙතනදී නැහැ.

එතකොට, මෙතන දැන් පෙන්නන්නේ අපට, මේ සිත පිළිබඳව විස්තර කරනවා,

- යස්මිං සමයෙ, යම් සමයක,
- කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා, එතකොට, කාමාවචර කුසල කමීයක් කළ බැවින්, කාමාවචර කුසල

කමීයක් පුරුදු කළ බැවින්, කාමාවචර කුසල කමීයක් සිද්ධ කර ගත්ත බැවින්,

- විපාකං, ඒ කාමාවචර කුසල කමීයට අනුරූප ව, විපාකා,
- වක්ඛවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති, දැන් අනුරූප ව ඒ වක්ඛවිඤ්ඤාණය හට ගන්නවා,
- රූපාරම්මණං, රූපයක් අරමුණු වෙලා. වණි රූපයක් අරමුණු වෙලා. ඒ සිත, සොමනස්ස හෝ දොමනස්ස නෙවෙයි. උපෙක්ඝා සහගත යි.

ඔන්න මේ සිත පිළිබඳව විග්‍රහ කරේ.

මේකෙන් ලොකු තොරතුරක් අපට සිත පිළිබඳව ලැබෙනවා. මේ සිත කාමාවචර සිතක්. හැබැයි, ඒ කාමාවචර සිතක් වුනාට මේක, කාමාවචර කුසල කමීයාගේ විපාක සිතක්. මේ සිත, වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිතට රූපාරම්මණයක් අරමුණු වෙලා උපදින සිතක්. මේක උපේක්ඝා සහගත සිතක්.

එතකොට, මෙන්න මේ වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිත පිළිබඳව පෞද්ගලික බොහෝ කරුණු තමයි, දැන් මීට පෙර මම කිව්වේ, මේ සිතේ ස්වභාවය පිළිබඳව. එතකොට, ඒ ඔක්කොම දැනුමත් එක්ක තමයි මේ සිත පිළිබඳව දැන් අපි කතා කරන්නේ, සිතන්නේ, මෙනෙහි කරන්නේ.

එතකොට ඒ සිත උපදින්නේ කොහොමද?

තස්මිං සමයෙ : එසමයෙහි,

සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං : මෙතන සඛ්ඛාර කියලා හැඳින්වූයේ මොකක්ද? **චේතනාව.** ඒ චේතනාව මොකක්ද? රූප දැකීමේ චේතනාව.

දැන් සඛ්ඛාරය, කුසල් සිත්වල, අකුසල් සිත්වල සඛ්ඛාර

තියෙනවා. නමුත් මෙතන සච්චාරය වෙන්වේ, අර රූප දැකීම වශයෙන් උපදින සච්චාරය යි. අපි සිත් වශයෙන් ගත්තොත්, පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත කියලා කියන්නේ, මෙන් මේ සිත තමයි. දැන් එතකොට, මේ සච්චාරය නැතුව සිත උපදින්නේ නැහැ. දැන් අපට රූපයක්, චක්ඛුප්‍රසාදයට ගැටුණු පමණකින් උපදින්නේ නැහැ.

මම මුලින් කතා කරලා තියෙනවා, මේ ආයතන හයට, ආයතන කීපයකටම එකවර අරමුණු ගැටෙන්න පුළුවන්. සද්දයක් ඇහෙන්න පුළුවන්. රූපයක් දකින්න පුළුවන්. කයට ස්පර්ශයක් ලැබෙන්න පුළුවන්. එකවර වෙන්වන පුළුවන්. නමුත්, එකවර ආයතන කීපයකට අරමුණු ගැටුණාට, මේ ඔක්කොම අරමුණු කර ගෙන එකවර සිත් උපදින්න බැහැ නේ. එහෙම වුනොත් ඒක මහා අවුලක් වෙනවා. ඒ නිසා තමයි, ඒ අරමුණු කොච්චර ආයතන වලට ගැටුනත්, අපි මෙනෙහි කරන, මනසිකාරය ඇති කර ගන්න අරමුණේ විතරයි සිත උපදින්නේ.

අන්න ඒ නිසා තමයි, අපට කොච්චර සද්ද ඇහුනත්, කොච්චර කයට ස්පර්ශය දැනුනත්, අපේ අදහස තියෙන්නේ රූපය අරමුණු කිරීම නම්, ඒක අරමුණු කර ගෙන තමයි සිත උපදින්නේ. ඒ නිසා, ඒ මනසිකාරය හෙවත් ඒ රූප දකින්න ඕන කියන සිත තමයි රූප දැකීම කල යුතු යි කියන සිත තමයි මෙතන සච්චාරය හැටියට හඳුන්වන්නේ.

එතකොට ඒ සච්චාරය කුසල් හෝ අකුසල් හෝ නැති, අර මෙනෙහි කිරීම් මාත්‍රය පමණක් ඇති, ස්වභාවයක් තමයි ඒ චේතනාව තුළ තියෙන්නේ. ඒ සච්චාරය නිසාමයි ඒ විඤ්ඤාණය උපදින්නේ.

එතකොට මේ **සච්චාරපච්චයා විඤ්ඤාණං** කිව්වේ චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත යි.

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං : එතකොට, ඒ විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය

වෙලා, ඒ සිතේ තියෙන නාම ධර්ම, මොනවා ද? සබ්බච්ඡික සාධාරණ හත. එතකොට, මෙතැන ස්කන්ධ වශයෙන් ගත්තොත්, වෙදනාස්කන්ධය, සඤ්ඤාස්කන්ධය, සච්චාරස්කන්ධය, කියන මේ නාම ධර්ම ටික. මේ නාම ධර්ම ටික ඉපදුණේ, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයෙන්. මොන විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යය ද මෙතැන ගන්නේ? චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් තමයි මේ නාම ධර්ම ගන්නේ.

නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං : ඒ නාමය, ඡට්ඨායතනය හෙවත් විඤ්ඤාණයටද ප්‍රත්‍ය වෙනවා. එතකොට, එතන ඡට්ඨායතනය කිව්වේ මොකක්ද? ඒ චක්ඛුවිඤ්ඤාණ හිතටම යි ඡට්ඨායතනය කියලා කිව්වේ.

ඡට්ඨායතනපච්චයා එස්සො : ඒ සිතේ චක්ඛුසම්ඵස්සයට ඒ ඡට්ඨායතනය ප්‍රත්‍ය වෙනවා.

එස්සපච්චයා වෙදනා : ඒ ස්පඨිය නිසා වෙදනාව. මොකක්ද වෙදනාව? උපේක්ෂා වෙදනාව. ඒ ස්පඨිය නිසා, අර චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිතේ තිබුණු ඒ උපේක්ෂා වෙදනාව තමයි මෙතන ගන්නේ. එස්සපච්චයා වෙදනා.

වෙදනාපච්චයා භවො : අපි සාමාන්‍යයෙන් දන්නේ වෙදනාපච්චයා තණ්හා. එක්කෝ වෙදනාපච්චයා පසාදො කියලා මෙහෙම නේ දන්නේ. නමුත්, ඒ වෙදනා ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින තණ්හාව වත්, උපාදානය වත් අර කියපු කුසල පැත්තේ උපදින අධිමොක්ඛයවත්, මේ කිසිවක් මේ සිතේ හට ගන්නේ නැහැ.

එයට හේතුව, අට්ඨකතාවේ සඳහන් වෙන්නේ, සිතක් බලවත් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය ධර්ම මෙහි නැහැ. අර කියපු මේවා අහේතුක සිත් නිසා, දැන් අකුසල හේතු නැති නිසා, තණ්හා උපාදාන ඇතිවෙන්නේ නැහැ. කුසල හේතු නැති නිසා, අර කියපු ප්‍රසාදය, අධිමොක්ඛය කියන ඒ බලවත් කරන හේතු

ටිකත් මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ නැහැ.

ඒ නිසා, මේ **වෙදනාපච්චයා හවො** කියලා, කෙලින්ම අර කියන **තණ්හා උපාදාන** හෝ **අධිමොක්ඛය** කියන මේ දේවල් හට නො ගෙන තමයි උපදින්නේ.

ඒ නිසා, එක්කු විඤ්ඤාණ හිත වතීමානයේ හට ගන්න කොට ඔබ අවබෝධ කර ගන්න ඕන පටිච්චසමුප්පාදයේ අර සූත්‍ර ක්‍රමයට, **අවිජ්ජාපච්චයා සඛ්ඛාරා, සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං** ආදිය කියලා, ඒ නා නා සඛ්ඛාරො විත්තක්ෂණ වශයෙන් කිව්වාට, ඒ සිත හට ගන්න කොට, පටිච්චසමුප්පාද වක්‍රයේ, මෙන්ම මේ අංග ටික විතරයි ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ. **අවිද්‍යා මූලකය නෑ, සඛ්ඛාර මූලකය නෑ, උපාදානය නෑ, ඒ වගේම තණ්හාව නෑ.** මේ ධර්මී, මේ පටිච්චසමුප්පාද වක්‍රය ඇතුළේ තියෙන අංග ටික නැහැ.

එතකොට, **වෙදනාපච්චයා හවො** කියන කොට, **භවය හැටියට** මෙතන හම්බවෙන්නේ, **වෙදනාස්කන්ධය, සඤ්ඤාස්කන්ධය, සඛ්ඛාරස්කන්ධය, විඤ්ඤාණස්කන්ධය** හට ගැනීමයි මෙතන **භවය හැටියට** හැඳින්වෙන්නේ.

භවපච්චයා ජාති : භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාති කියලා කියන්නේ ස්කන්ධයන්ගේ පහලවීම යි., ඒ ස්කන්ධයන්ගේ ජරාමරණං, බිඳීම, විනාසවීම තමයි ජරා මරණ හැටියට හැඳින්වූයේ.

ඵවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස, සමුදයො හොති : මෙසේ මේ දුක්ඛස්කන්ධය, දුක් රූප හට ගන්නවා කියලා සඳහන් වෙනවා.

මේ සිත ඔබට තේරෙනවා. විශේෂයි මේ සිත. මේ අභේතුක සිතක් නිසා තමයි මේ විශේෂ ටික කතා කළේ.

එතකොට, මේකේ අපි අර කතා කරපු නය ක්‍රම හතරෙන් අර

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සමායතනං, කියලා අපි ඒ විදියට නය ක්‍රම හතරක් කතා කර ගෙන ආවා නේ. ඒ නය ක්‍රම හතරෙන්, පළවෙනි නය ක්‍රමය විතරයි මේකේ ලැබෙනවා කියලා අට්ඨ කතාවේ සඳහන් වෙලා තියෙන්නේ. ඒ තියෙන පළවෙනි නය ක්‍රමය.

ප්‍රත්‍ය විශේෂාර්ථ වශයෙන් කියලා අපි හඳුන්වපු නාමපච්චයා එස්සො කියලා හඳුන්වපු නය ක්‍රමය හා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං කියලා හඳුන්වපු නය ක්‍රමය හා ඊට පස්සේ නාමරූපපච්චයා සමායතනං කියලා අන්තිමට හඳුන්වපු නය ක්‍රමය කියලා මේ නයක්‍රම එකක් වත් මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ගෙන් ලැබෙන්නේ නැහැ.

ඒ හේතුව තමයි, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සමායතනං කියන නය ක්‍රම මේකට දාන්න බැරි, මේ සිත්වලින් රූප ඉපැද්දවීම කරන්නේ නැහැ. රූප ඉපැද්දවීම නො කරන නිසා, මේ සිතෙන් විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං කියලා පටිච්චසමුප්පාදය කියන්න බැහැ.

ඒ වගේම, මේ ආයතන ඉපැද්දවීම හෝ දියුණු වීම, හට ගැනීම නො කරන නිසා, නාමරූපපච්චයා සමායතනං කියලා කියන්නත් බැහැ.

ඒ නිසා, අන්න ඒ නය ක්‍රම දෙක, මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණය හෙවත් මේ අහේතුක සිත්වල හට ගන්නේ නැති බව අට්ඨ කතාවේ සඳහන් වෙනවා.

එතකොට ඒ විදියට තමයි මෙන්න මේ වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සිත නේ අපි විස්තර කරේ. සොතච්ඤ්ඤාණ, සානච්ඤ්ඤාණ, ජ්ච්භාච්ඤ්ඤාණ, කායච්ඤ්ඤාණ කියන මේ සිත් ටිකත් ඒ විදියම යි.

එතකොට, ඒ වගේ අර වතුෂ්කවල තියෙනවා, වතුෂ්කවල දැන් හෙතු වතුෂ්කය, සම්ප්‍රයුක්ත වතුෂ්කය, අඤ්ඤමඤ්ඤ වතුෂ්කය, කියන මේ වතුෂ්ක ටික තියෙනවා.

තස්මිං සමයෙ සඛිධාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඛිධාර හෙතුකං කියලා මේ විදියට අර හෙතු වතුෂ්කයත් තියෙනවා. ඒ වතුෂ්ක ගැන නෙවෙයි මා කිව්වේ, මේ වතුෂ්ක, නැවත අර කියපු නය ක්‍රම හතරෙන්, ඒ අන්තිම නය ක්‍රම ටික නැහැ කියන එක තමයි, කිව්වේ.

එතකොට, මේ පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ගෙන්, මේ නය ක්‍රම ගැන සමාන නිසා, මම ඒ දේවල් වෙන වෙනම කතා කරන්න යන්නේ නැහැ.

ඊට පස්සේ, මේ හිත දැන් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ හිත ගත්තොත්, ඒ වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ හිත ඇතිවෙන ආකාරය, අර හේතු වශයෙන්, ප්‍රත්‍ය වශයෙන්, සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන්, අඤ්ඤමඤ්ඤ වශයෙන්, කියන මේ නය හතරෙන් ම විස්තර කරනවා. ඒ ප්‍රත්‍ය හතරෙන්ම විස්තර කරනවා. නමුත්, ප්‍රත්‍ය වශයෙන් විස්තර කරාට, අවිජ්ජා මූලක නය, සඛිධාර මූලක නය නැහැ.

ඒ වගේම අර කියපු උපාදානය තණ්හාව කියන මේ නය දාලා විස්තර කරන්නේ නැති එක තමයි මෙතන වෙනස.

ඊට පස්සේ, **කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති.** උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං, ඔන්න ඔය විදියට සොතවිඤ්ඤාණය කෙටි කරලා, පෙය්‍යාලම් කරලා තමයි පෙන්වන්නේ. **සානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං; -පෙ- ජීවිහාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං; -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං**

ජොට්ටබ්බාරම්මණං.

මේ විදියට කායවිඤ්ඤාණය උපේක්ෂා සහගත හා සුඛ සහගත කියලා බෙදෙනවා නේ. ඒ ටික ඔක්කොම සමානයි ඒවගේ. මොකද, ඒ සිත් ඔක්කොම අහේතුක සිත් නිසා. ඒ හැම සිතක්ම හට ගන්නේ **සච්චාරපච්චයා විඤ්ඤාණං** කියලා.

ඒ වගේම අන්තිමේ දී තියෙන, අර කියාපු **වෙදනාපච්චයා තණ්හා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො** කියපු කුසල් අකුසල්වල තිබෙන, ඒ ධර්ම ටික ලැබෙන්නේ නැහැ, මේ සිත් කිසිවක වත්. ඒ නිසා, අර පළවෙනි වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සිත හා සමානයි. වෙනසකට තියෙන්නේ අරමුණ හා සිත විතරයි.

ඒ නිසා, මම මේවා වෙන වෙනම කතා කරන්න යන්නේ නැහැ. අර වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ හිතට කියපු ආකාරයට දැන ගන්න.

සච්චාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියන කොට, සද්ද ඇසීම් වශයෙන් මෙනෙහි කරන සිත තමයි **සච්චාරපච්චයා** කියන්නේ. ඒ විදියට සිතට අදාලවම තේරුම් ගන්න ඕන.

ඒ සිත්වල විස්තරය තමයි මේ දිගට ම තියෙන්නේ.

ඊළඟට අහෙනුක සිත් : කියන මනො ධාතු අර කියන වක්ඛුච්ඤ්ඤාණයට අනතුරුව ම උපදින මනොධාතුව, සම්පට්ච්ඡන සිත, ඒ වගේම අහේතුක පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සිත, මේ සිත් පිළිබඳව ත් විස්තර කරනවා. ඒවා වෙන වෙන ම අර ගෙන කතා කරලා තියෙනවා.

දැන් මෙතැන, **කතමෙ ධම්මා අවායාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛා සහගතා රූපාරම්මණං වා, සද්දාරම්මණං වා, ගන්ධාරම්මණං වා, රසාරම්මණං වා, ජොට්ටබ්බාරම්මණං වා** කියලා මේ මනො

ධාතුවේ විශේෂත්වය තමයි, මේ වක්ඛ්විඤ්ඤාණ සිතට අරමුණු වෙන්නේ රූපාරම්මණය විතරයි. සොතවිඤ්ඤාණයට අරමුණු වෙන්නේ සද්දාරම්මණය විතරයි.

හැබැයි මේ මනෝධාතූ කියන සිත්වලට, අර වක්ඛ්විඤ්ඤාණයේ අරමුණත් අරමුණු වෙනවා. සොතවිඤ්ඤාණයේ අරමුණත් අරමුණු වෙනවා. සානවිඤ්ඤාණයේ අරමුණත් අරමුණු වෙනවා.

එතකොට, ඒ වක්ඛ්විඤ්ඤාණයට අනතුරුව උපදින සම්පට්ඨිඡන සිත, ඒ කියන්නේ ඒකේ අරමුණ පිළිගැනීම් වශයෙන් උපද්දවාගන්න සිත්.

- ඒ වක්ඛ්විඤ්ඤාණයට අනතුරුව නම් මනෝධාතූ. ඒකේ අරමුණ රූපාරම්මණ.
- එතකොට, සොතවිඤ්ඤාණයට අනතුරුව මනෝධාතූව වෙන කොට, ඒකේ අරමුණ සද්දාරම්මණය.

අන්න ඒ විදියට ආරම්මණයෙන්, පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගේ ආරම්මණයන් සියල්ලම ගන්න පුළුවන් මේ මනෝධාතූවට. නමුත් මේ මනෝධාතූත්, ඒ විපාක සිත්. ඒ කමියට අනුව ලැබෙන සිතක් මේ මේ මනෝධාතූ සිත කියන්නේ. මේ මනෝධාතූ සිතුවත් අහේතුක සිත් ටිකක්. මේවා කුසල් හෝ අකුසල් සිධ කරන දේවල් නොවෙයි.

අර අපි කතා කරා නේ, මනෝධාතූ කියලා. මේ පඤ්චවිඤ්ඤාණයට සමනන්තරව උපදින, මනෝධාතූවෙන් සිහින නො දකී, නො පිබිදී, චූත නොවේ, නූපදී කියලා. ඒ ඔක්කොම මේ සිතට අදාලයි. එතකොට, මේ සිත් හට ගන්නේත්, සච්චාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා මයි.

මේ සිත්වල තියෙන විශේෂ වෙනසක් හැටියට, මේ සිත් වලින්

ඇති වෙනසක් හැටියට මේ වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො කියලා, මේ කුසල්වල විපාක වශයෙන් මනොධාතුව පෙන්වන කොට, අර අධිමොක්ඛය කියලා කියන්නේ අරමුණේ බැස ගැනීම කියන එක තියෙනවා අපට. අධිමොක්ඛය කියන එක. අධිමොක්ඛ පච්චයා හවො. මොකද අර වක්ඛුච්ඤාණයට වඩා ටිකක් සිතේ ප්‍රබල භාවයක් තියෙනවා. නමුත් මේ සිත් අහේතුකයි. කමියට අනුරූප ව ලැබෙන සිතක්. මේවාගෙන් විපස්සනා කරන්නට හෝ කුසල් අකුසල් ඇති කරන්න හෝ කායකමී හෝ වචිකමී කරන සිත් නෙවෙයි.

නමුත් මේ හිත ටිකක් ප්‍රබල සිතක්. මේ අර සබ්බචිත්ත සාධාරණ චිත්ත වලට අමතරව, චෛතසික ධර්ම ටිකක් උපදිනවා, ප්‍රතිණික චෛතසික වශයෙන්. ඒ නිසා, මේකේ වෙදනාවට අනතුරුව, අධිමොක්ඛය කියලා ධර්මයක් උපදිනවා.

අපි අර කුසල් සිත්වල කතා කරපු වගේ, මේ කුසල විපාකයන්ගේ ද, මේ අහේතුක විපාකවල මනොධාතුවට, අධිමොක්ඛය යෙදිලා තියෙනවා. අධිමොක්ඛපච්චයා හවො කියලා, අධිමොක්ඛ ප්‍රත්‍යයෙන් හවය හට ගන්නවා. අනිත් ටික, ඔක්කොම සමානයි.

ඒක සිද්ධ වෙන ආකාරය පෙන්වන්නේ පටිච්චසමුප්පාදයේ දී, අධිමොක්ඛය කියන්නේ මොකක්ද, හවය කියන්නේ මොකක්ද, වෙදනාව කියන්නේ මොකක්ද, කියලා ඒ විස්තරය තමයි තියෙන්නේ.

ඊට පස්සේ,

කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතන්තා උපචිතන්තා විපාකා මනොච්ඤාණධාතූ උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා, මේ තියෙන්නේ මනො ධාතුවට අනතුරුව

උපදින සන්තීරණ සිත යි.

ඔබ විත්ත වීථි ඉගෙන ගන්න කොට, විඤ්ඤ වීථි ඉගෙන ගන්නා අය දන්නවා ඇති, මේ සන්තීරණ සිත කියලා කියන්නේ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණය ඉපදුණාට අනතුරුව, ඒ අරමුණ පිළිගැනීම වශයෙන් උපදින සිතක් තියෙනවා, ඒකට **සම්පට්ච්චන සිත** කියනවා. ඒ පිළිගත්ත අරමුණ මොකක්ද ඉපදුණාට කියලා තීරණය කරන සිතක් තියෙනවා. හැබැයි මේක තව හරියටම මේක අසවල් දේ, මේක සම්මුති වශයෙන් කුසල් හෝ අකුසල් වශයෙන් දැනගැනීම වෙලා නැහැ. නමුත් අරමුණ පිළිබඳව තීරණය කරනවා, මොකක්ද මේක. ඒක කුසලයක් හෝ අකුසලයක් වෙන්න පෙර, මේ තීරණය කරන, අරමුණ පිළිබඳව විමසා බලන සිතට කියනවා, **සන්තීරණ සිත** කියලා. මේ සන්තීරණ සිත කියන, අභිධම්ම සංග්‍රහ ග්‍රන්ථවල හඳුන්වන **සන්තීරණ සිත** තමයි, මේ ධම්මසංඛිගනියේ, ඒ සිතම නම් කරන්නේ වෙන නමකින්, **මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු** කියලා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු යි කියලා හඳුන්වන්නේ අර සන්තීරණ සිත තමයි.

එතකොට, **සන්තීරණ සිතත්** අහේතුක සිතක්. ඒ වාගේ ම, මේ සිතත්, කමීයට අනුරූප ව ලැබීවිච විපාක සිතක්. මේවා කුසල් හෝ අකුසල් සිත් නෙවෙයි, **සන්තීරණ සිත** කියන එක. ඒකත් අර කියාපු පඤ්චාරම්මණයන්ම අරමුණු කරන්න පුළුවන් මේ සිතට ත්.

ඊළඟට, ඒ සිතේ තවත් විශේෂයක් තියෙනවා, **අකුසල ප්‍රතිසන්ධි සියල්ලම දෙන්නේ මේ සන්තීරණ සිතෙන්**. ඒ නිසා, මේක විශේෂ යි. **සන්තීරණ සිත** කියන එක විශේෂයි. එතකොට, ඒ අපායේ ඉපදුණා නම්, අපායෙන් චූත විම සිද්ධ කරන්නේත් මේ සිතෙන්. සන්තීරණ සිතෙන්. ඒ නිසා, මේක අහේතුක සිතක් වුනාට, මේ සිතෙන් ප්‍රතිසන්ධි කෘත්‍යය හා චූති කෘත්‍යය කියන මේ කෘත්‍ය දෙක ද කරන්න පුළුවන්.

මේ සිත, සෞමනස්ස උපෙක්ඛා කියලා බෙදෙනවා, කුසලය තුළ. කුසලය තුළ **සෞමනස්ස සන්තිරණය** හා **උපෙක්ඛා සන්තිරණය** කියලා දෙකට බෙදෙනවා.

මෙතෙක් වෙලා මා කතා කළේ, කුසලයන්ගේ විපාක අහේතුක සිත්. කුසල කමීයක් කරලා, කුසල කමීයට අනුරූප ව ලැබෙන, අහේතුක විපාක සිත් පිළිබඳව කතා කරේ.

කුසලයට අනුරූප ව ලැබෙන, අහේතුක විපාක සිත් පිළිබඳව කතා කරා. කුසලයට අනුරූප අහේතුක විපාක සිත් අටක් තියෙනවා. **චක්ඛු, සොත, ඝාත, ජීව්හා, කාය** කියන විඤ්ඤාණ පහ යි, අහේතුක මනෝ ධාතුවයි, අහේතුක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව කියන මේ කුසල යුක්ත **සෞමනස්ස සන්තිරණය** හා **උපෙක්ඛා සන්තිරණය** කියන සිත් තුන යි. ඒ ඔක්කොම අට යි. එතකොට මේවා, **කුසල විපාක සිත් ටික. අහේතුක විපාක.**

පටිච්චසමුප්පාදය ගත්තා ම, මේ පටිච්චසමුප්පාද විභංගයේ අකුසල විපාක ටිකක් තියෙනවා, ඒක වෙනම කතා කරලා තියෙනවා. නමුත් මේ සිත්වල ස්වභාවය, මේවා අහේතුක සිත් නිසා, මේවායින් කිසි ධර්මයක් කරන්න බැරි නිසා, පටිච්චසමුප්පාදයේ අංගවල වෙනසක් නැහැ. මේවාගෙනුත් රූප උපද්දවන්න බැහැ. අකුසල් විපාක චක්ඛුවිඤ්ඤාණය නේ, අකුසල විපාක සොතවිඤ්ඤාණය ගත්තත්, ඒ දේවල් වලින්, අර කුසල විපාක වගේම, ඒ සිත් වලින් ද කිසිවක් කරන්න බැරි සිත් කොටසක්. **අභිනිපාත මාත්‍රයේ.** ඒ කියන්නේ, අරමුණ ගැටුණු මාත්‍රය පමණක් දැන ගන්න සිතක් තමයි, මේ අකුසල විපාක සිත් ටිකත්.

එතකොට ඒවාගේ වෙනස තමයි, අපි වෙනස හඳුනා ගන්නේ ඉෂ්ට අරමුණක් දැකීම වශයෙන් හට ගත්තොත්, ඒවා කුසලයට ලැබෙන සිත්. අනිෂ්ට අරමුණක් හම්බ වුනොත්, ඒක අකුසල විපාකයක් වශයෙන් ලැබෙන සිතක්. අන්න ඒ විදියට තමයි,

සිත් දෙක, කුසල් අකුසල් වශයෙන් වෙන් කර ගන්නේ.

දැන් අපි බුද්ධ දර්ශනය දකිනවා, ඒ වගේම ඉෂ්ට වූ ප්‍රිය අරමුණක් අපට දකින්නට ලැබෙනවා. ස්වභාවයෙන්ම ප්‍රිය අරමුණු. ඒවා අපට කුසල් කරපු නිසා ලැබෙන විපාක සිත්.

ඒ වගේම, අපට ලැබෙන මිත්‍යාදෘෂ්ටි දර්ශනයන් දකින්න ලැබෙන ඒවා, ඒ වගේම අපට අමනාප වූ දේවල් දකින්න ලැබෙනවා. මේවා අකුසලය නිසා ලැබෙන සිත් කොටසක්. ඒ නිසා ඒවා කුසල් අකුසල් වශයෙන් වෙන් වෙන්වේ අන්න ඒ විදියට යි.

නමුත්, ඒ විපාක සිත්වලයි, අකුසල විපාක සිත්වලයි පටිච්චසමුප්පාද නය ක්‍රමය ගත්තා ම, වෙනසක් නැහැ. ඒ ඒ අරමුණේ සහ ඒවායේ සච්චාරයේ ස්වභාව වලද වෙනසක් නැහැ. ඒවා අර අරමුණ දැන ගැනීම වශයෙන් උපදිනවා. ඒ සිතේ ඉෂ්ට අනිෂ්ටභාවය අනුව තමයි කුසල් අකුසල් වෙන් කරලා තියෙන්නේ.

ඒ නිසා මේ පටිච්චසමුප්පාදය, මම අකුසල විපාක අහේතුක සිත් ටිකක් මේකෙන් ම අවසන් කරනවා. මේ පටිච්චසමුප්පාද නය අකුසල විපාකයන්ගේද, මේ හා සමාන මයි. කිසිදු වෙනසක් නැහැ.

නමුත් අපි කතා කරන කොට, කතා කරලා තියෙන්නේ කොහොමද?

කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා රූපාරම්මණං කියලා, ඒ විදියට තමයි මාතෘකා වෙන්නේ.

අර කුසලය කියපු තැනට අකුසලය දාලා, විපාකය ඒවා ඔක්කොම එකයි.

කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතන්තා කියනවා වෙනුවට, කාමාවචරස්ස අකුසලස්ස කම්මස්ස කතන්තා. අකුසල කමියක් කළ බැවින්, විපාක වශයෙන් වක්ඛවිඤ්ඤාණය උපදී කියලා තමයි කතා කරන්නේ.

ඒ විදියට, මේ කුසල විපාක සිත්, අකුසල විපාක සිත්, මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ විස්තර වෙලා තියෙනවා.

ඒ අතර අකුසල විපාකයන්ගේ වෙනස හැටියට, අර සන්තීරණ සිත ගන්නා ම, කුසලයේ උපෙක්ඛා සන්තීරණය හා සොමනස්ස සන්තීරණය කියලා සිත් දෙකක් තියෙනවා. අකුසලයේ, උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත විතරයි තියෙන්නේ.

ඒ අකුසල සන්තීරණ සිතෙන් තමයි, අර කියාපු අපායේ ඉපදීම ආදී මේ දේවල් සිද්ධ කරන්නේ. කුසල සන්තීරණයේ දී, සුගති අභේතුක උප්පතියන් සිද්ධ වෙනවා.

දැන් සුගතියේ ඉපදිලා, මනුස්ස ලෝකේ ඉපදිලා, ජාති අන්ධ ජාති, අංග විකල වෙලා, කෙළතොලු වගේ උපදින දේවල් තියෙනවා නේ. ඒ ඉපදීම කරන්නේ මේ කුසල විපාක අභේතුක සිත් වලින් ඒ ප්‍රතිසන්ධි කෘත්‍යය කරන්නේ. ඒ සිතෙන් ම චුති කෘත්‍යයත් කරනවා.

අකුසලයේ අර කියාපු අපායේ ඉපදීම කියන එක, මේ අකුසල විපාක සන්තීරණ සිතෙන් තමයි කරන්නේ. සියලු ම අකුසල්. කොයි තරම් අකුසල් කරත්, අකුසල සිත් සියල්ලේ ම, මොන අකුසලය කරත්, ආනන්තරිය පාපකම් අකුසලයක් කරත්, ප්‍රතිසන්ධි දෙන්නේ, මේ අභේතුක අකුසල විපාක සිතෙන්. අකුසලයන්ට ප්‍රතිසන්ධි දෙන වෙන සිත් නැහැ.

කුසලයන්ට ප්‍රතිසන්ධි දෙන සිත් තියෙනවා. දැන් කාමාවචර කුසල කම් කළා ම, කාමාවචර විපාක සිත් කියලා ප්‍රතිසන්ධි දෙන සිත් තියෙනවා. රූපාවචර සිත් වලට රූපාවචර ප්‍රතිසන්ධි

දෙන සිත් තියෙනවා. හැබැයි ඒ රූපාවචර, අරූපාවචර, කාමාවචර වලට වෙන වෙනම ප්‍රතිසන්ධි සිත් තියෙනවා.

හැබැයි, අකුසල ධර්මයන්ගේ, කොයි තරම් අකුසල කළත්, ප්‍රතිසන්ධි විපාක දෙන්නේ, මේ කියාපු **අකුසල විපාක සන්තීරණ** සිතෙන්.

ඒවා තමයි එහි ඇති විශේෂත්වය. අංග වශයෙන් ලොකු වෙනසක් නැහැ.

දැන් මේකේ පටිච්චසමුප්පාද විභංගය කතා කරන කොට, ඒ අකුසල විපාක වෙනම කතා කරලා තියෙනවා. කුසල් විපාක ටික එකට කතා කරලා තියෙනවා.

දැන් අහේතුක කුසල විපාක ටික කතා කරලා, ඊට පස්සේ, සහේතුක කුසල විපාක ටිකත් කතා කරනවා. ගිය වර ඒක මම කතා කරා.

සහේතුක කුසල විපාක, අර කාමාවචර ඥානසම්පයුක්ත වූ, සිත් ටික. අර කාමාවචර සොමනස්සසහගත ඥානසම්පයුක්ත සසංකාර අසංකාර සිත, සොමනස්සසහගත ඥානවිප්පයුක්ත සසංකාර අසංකාර, උපෙක්ඛා සහගත. මේ විදියට කාමාවචර කුසල් සිත් අට වගේම, විපාක සිත් අට ක් තියෙනවා නේ.

මේ පටිච්චසමුප්පාදය මේ අව්‍යාකත යටතේ අර අහේතුක විපාක සිත්වලට අනතුරුව තමයි කතා කරලා තියෙන්නේ. නමුත් මම ඒ ටික අර ඉස්සෙල්ලා ගිය වර දේශනාවට ම අදාළ කරලා කතා කළා.

එතකොට, ඒ ටික තමයි. තව විස්තර කතා කරන්න තියෙනවා. නමුත් ගොඩක් මේවා පිළිබඳව කතා කරොත්, ස්වභාවයෙන් මේ මාතෘකා ටිකක් ගැඹුරු නිසා, බොහෝ අය ද ආධුනික නිසා මේ විස්තර ගොඩක් කියන්න ගියහම ඒක පැටුලිලි සහගත

වෙනවා.

ඒ නිසා අද මේ, අව්‍යාකත නිර්දේශයේ අහේතුක සිත් යටතේ කරන විස්තරය විග්‍රහය දේශනාව මම මෙතැනින් අවසන් කරනවා. මේ පිළිබඳව නැවත නැවත දේශනාව අහලා මුලින් කියපු කරුණු කාරණා හොඳට අවබෝධ කර ගන්න. ධාරණය කර ගන්න. තේරුම් ගන්න උත්සාහ දරන්න. කියලා මම ආරාධනා කරනවා. මේකේ අත හැරුණු යම් කොටසක් තියෙනවා නම් අපි ඊළඟ දේශනාවේ දී කතා කරන්න බලාපොරොත්තු වෙනවා. මග හැරුණු යම් වැදගත් කොටස් තියෙනවා නම්.

ඊළඟට අපට කතා කරන්න තියෙන කොටස් ඒ නිසා යි. තව අපට දේශනා වාර එකකින් දෙකකින් හෝ මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ අභිධම්මාභාෂණිය නය ක්‍රම අවසාන කරන්න පුළුවන් කම තියෙනවා.

ඉතින් ඒ නිසා අද කතා කරේ අපි සමාලෝචනයක් වගේ කරොත්, ඒ පටිච්චසමුප්පාදය යටතේ තියෙන අව්‍යාකත නිර්දේශයේ තියෙන අහේතුක අව්‍යාකත හෙවත් ඒ අහේතුකයන්ගේ විපාක අව්‍යාකත හෙවත් විපාක සිත් ටික තමයි අපි කතා කරේ. මේ අව්‍යාකත කියන වචනයට බය වෙන්න එපා. නමුත් අපි දැන් ලෙහෙසියට අපි හඳුනන හැටියට අපි කතා කරොත් විපාක යි. අකුසල විපාක සිත් ටික තමයි අපි කතා කරේ. ඒ අහේතුක විපාක සිත්වල කුසල විපාක, අකුසල විපාක කියලා කොටස් දෙකක් තියෙනවා. ඒ දේවල් හට ගන්නා ආකාරය, ඒ දේවල් උපදින කොට ඒ සිත හට ගන්න කොට පටිච්චසමුප්පාදයේ අංගවල සිද්ධිය වෙන්නේ කොහොමද, පටිච්චසමුප්පාදයට අනුරූප ව ඒ සිත් හට ගන්නේ කොහොමද, ප්‍රත්‍ය වීම වශයෙන් තමයි අද අපි කතා කළේ.

ඒ නිසා මේ පිළිබඳව හෝ වෙනත් දහම් ගැටළු හෝ තියෙනවා නම් සාකච්ඡා කරන්න ඉඩ අවකාශ දෙමින්, මගේ ධර්මානුසාසනාව අවසන් කරනවා.

හැමදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

සම්මා සම්බුදු සරණ යි.

විශාලා මහත්මිය (අපූහැදිලියි):- තෙරුවන් සරණයි, ස්වාමීන් වහන්ස, දැන් ඔය විත්ත වීථිවල වක්බුවිඤ්ඤාණ ... පටන් ගන්නේ අපි ... මට කතා කරලා ... ස්වාමීන් වහන්ස, දැන් ඔය විත්ත වීථියේ තියෙනවා නේ ජවන් සිත් හතක් කියන එක. ඉතින් එතකොට ඒකේ කොහොම ද කමීය, දැන් මනෝවිඤ්ඤාණය හරහා කිව්වා නේ කමීය මේ බලවත් කමී සිඬ වෙන්නේ. දැන් මේ වක්බුවිඤ්ඤාණය වගේ ඔය පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් පටන් ගත්තොත් ඉස්සෙල්ලා විත්ත වීථිවල කොහොමද මේ ජවන් සිත්වල කමීය, ඒවා කොහොම ද කියලා පොඩ්ඩක් ...

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඒවගේ ඒ වක්බුද්ධාර විත්ත වීථියක් කියලා අපි කියන්නේ. සෝතද්ධාර විත්ත වීථි කියලා. එතකොට වක්බුද්ධාර විත්ත වීථියක ජවන් මට්ටමේ එතකොට තමයි කමී සිද්ධ වෙන්නේ. ඊට මෙහා තියෙන වක්බුවිඤ්ඤාණ සම්පට්ච්ඡණ, සන්තීරණ, වොත්ථපණ මේ වාගේකමී සිත් නෙවෙයි. ඒවා විපාක ක්‍රියා සිත්. එතකොට, ජවන් සිත් වක්බුද්ධාර විත්ත වීථියක ජවන් හතක් තියෙනවා. එතකොට

එක විත්තවීරියක් ගත්තහම ඒ සිතේ තියෙන ජවන්වල ලොකු, බලවත් කමී සිඬ වෙන්තේ නෑ. මොකද, ඒ කමීයක් බලවත් වෙන්න නම් ඒවාගේ ආසේවන ප්‍රත්‍යයක් වෙන්න ඕන.

එතැන එකවර හතක් උපදින නිසා එතැන ආසේවනයක් තියෙනවා. නමුත් ඒ දේවල් මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් අර ගෙන නැවත නැවත ඒ දේවල් සිතීම වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙන කොට තමයි කමී පටයක් තුළ ඒවා බලවත් කමී බවට කමී බලවත් වෙන්තේ. නමුත් මෙතැන කමී නොවෙනවා නෙවෙයි. කමී වෙනවා. ඒ කමී බෙදලා තියෙනවා මුලින් උපදින ජවන් සිතේ ආසේවනයේ ප්‍රත්‍යය නැති නිසා, ඒ හිතේ දිට්ඨධම්ම වශයෙන් විතර යි විපාක දෙන්නේ.

ඊට පස්සේ ජවන් වලට ආසේවන ප්‍රත්‍යය ලැබෙන නිසා ඒ දේවල්වල උපපජ්ජීවේදනීය වශයෙන් විපාක දෙන්න පුළුවන් කම තියෙනවා. අවසාන ජවන් සිත් ගත්තහම, අවසාන ජවන් සිත් දෙක ඒ බෙදීම ඔය සංග්‍රහ ග්‍රන්ථවල සඳහන් වෙලා තියෙනවා. අවසාන සිත් දෙකෙන් වස්තු දුච්චතාවය නිසා ඒ කියන්නේ රූපයේ ආයුෂය අවසාන වීගෙන යනවා. චක්ඛු ප්‍රසාදයේ ආයුෂත් අවසාන වීගෙන යනවා. ඒ නිසා මේ මුල් ජවනයට ආසේවන ප්‍රත්‍යය නො ලැබීම නිසා ඒ කමීය දුච්ච යි. අවසාන ජවන සිත වස්තු දුච්චතාවය නිසා ඒ සිතුව දුච්ච යි. නමුත් මැද ජවන් සිත් පහ ගත්තහම, මැද ජවන් සිත ගත්තහම, ඒ ටික තමයි අර දෙපැත්තේ ම ආසේවන ප්‍රත්‍යයත් ලැබෙනවා. වස්තු ස්වභාවයත් බලවත් නිසා. ඒ ජවන්වල තමයි ඔය ඒ සිත්වල කමී ටිකක් බලවත් වෙලා තියෙන්නේ.

එතකොට එක වීරියක් අර ගෙන ඒ වීරියේ දුබලවත් ස්වභාවය කමීයේ බලවත් ස්වභාවය කියන එක තමයි ඒ විස්තර කරේ.

නමුත් අපි සම්මතයක් වශයෙන් ගත්තොත්, ඒ සන්නතියක් වශයෙන් ගත්තොත්, ඒ එක විත්ත විටීයක ඒ කමී ඒ තරම් බලවත් වේ ය යි කියන්න බැහැ. අපට රූපයක් දකින කම ඒ වාගේ විටී රාශියක් එනවා. එතකොට ඒ වාගේ මනෝවිඤ්ඤාණය වශයෙන් ඒ වකබුද්වාරයට අරමුණු වෙච්ච රූපය අරමුණු කර ගෙන මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් නැවත නැවත කුසල් අකුසල් සිද්ධ වෙනවා අතීත අරමුණු අරමුණු කර ගෙන. ඒ අරභයා. අන්න එතකොට තමයි ඒවාගේ ගොඩක් බලවත් භාවය සිඬ වෙන්නේ. නමුත් අර වකබුද්වාර, සෝත ද්වාර, විත්ත විටී ජවන්වලත් කමීයක් තියෙනවා. නමුත් සාපේක්ෂව ඒක ඒතරම් බලවත් නැහැ. තෙරුවන් සරණ යි.

උත්තරණ මෙහෙණින් වහන්සේ (අපැහැදිලියි):- තෙරුවන් සරණයි අපේ හාමුදුරුවෝ. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සිතේ ... සිත්වල ... අපේ හාමුදුරුවනේ. දිට්ඨියේ දිට්ඨිමත්තං විදඪිතා වෙන්නේ දිට්ඨියේ දිට්ඨිමත්තං සුතෙසුතමත්තං වෙන්නේ, එතකොට එතැන සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං එතැන සකස්වෙලා නැහැ නේ. ... මනසක ... අරමුණක් ... ඒ ... එහෙම නේ ද අපේ හාමුදුරුවනේ?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ආපහු මට චුට්ටක් පැහැදිලි කරන්න.

ප්‍රශ්නකරු:- ඒ කියන්නේ අපේ හාමුදුරුවනේ, ... කුසල් අකුසල් සිඬවෙන්නේ ... එතකොට ඒ සිත ම දිට්ඨිමත්තං සුතෙසුතමත්තං ... විදඪිතා සිත ම නේ ද? එතැන ... පච්චයා ... දැන් මාගීය වඩන කෙනෙක් ...

ස්වාමීන් වහන්සේ:- එහෙම නෙවෙයි. වකඛුවිඤ්ඤාණාදී සිත් ගත්තහම ඒ සිත්වලින්, දැන් අර කිව් දිට්ඨියේ දිට්ඨිමතතං කියලා දැකීම දැකීම පමණක් කල යුතු යි කියලා අර දාරුවීරිය ස්වාමීන් වහන්සේට මතක්කරේ, ඒ විපස්සනාව පිළිබඳව. නමුත් මෙතැන ඒ සිත ඒ දැකීම දැකීමක් පමණ යි ඒ සිත කරන්නේ. වකඛුවිඤ්ඤාණ සිතෙන්. ඒක ඒ විදියට ම මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දකින්න කියන එක යි ඒ දිට්ඨියේ දිට්ඨිමතතං **භවිසසති** කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවේ. එතකොට දිට්ඨියේ දිට්ඨිමතතං භවිසසති කියලා අපට අරමුණු වෙන්න ඕන වකඛුවිඤ්ඤාණ හිත ම යි. සුතෙ සුතමතතං භවිසසති කියලා ඒ ඇහීම ඇහීම පමණක් සිඬවෙන්නේ ඇසීමෙන් අවසන් කරන්නේ, ඒ අවසන් වෙන්නේ සෝතවිඤ්ඤාණය පමණ යි.

ඒ දේ, ඇහෙන දේ පිළිබඳව විස්තර හෝ ඒ සිතේ කුසල් අකුසල් නැහැ. ඒ නිසා ඒ දැකපු දේ දැකීමක් පමණ යි විදියට විපස්සනා ඥානයකුයි අරමුණු කරන්න කියලා තමයි එතැන අපි ඥානය වශයෙන් ගත්තහම. දැකපු දේ දැකීමක් පමණයි විදියට විපස්සනා ඥානයකින් අරමුණු කරන්නේ කියලා තමයි එතැන අපි ඥානය වශයෙන් ගත්තහම. නමුත් ඒ සිත ඇතුළේ එහෙම ඥානයක් නැහැ. ඒ සිත ඇතුළෙන් එහෙම ඥාන කෘත්‍යයක් කරන්නත් බැහැ. හිතේ හිතේ ස්වභාවය තවත් සිතකින් විපස්සනා ඥාන සිතකින් මේ විදියට දැක්විය යුතු යි කියන එකයි මෙතැන පැහැදිලි කරේ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

ප්‍රශ්නකරු:- එතකොට අපේ හාමුදුරුවනේ එතැන්දී සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියන උපේක්ෂා සිත නෙවෙයි නේ ද අපේ හාමුදුරුවනේ? ඔබවහන්සේ දැන් දේශනා කරපු කුසලයට අකුසලයක් සිඬවෙන්නේ නෑ ... ඒ නිසා ... නෑ නේ ද අපේ හාමුදුරුවනේ?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඔව්. විපස්සනා සිත උපෙකබාසහගත වෙන්නත් පුළුවන්. සෝමනස්ස වෙන්නත් පුළුවන්. නමුත් අරමුණු වෙලා තියෙන්නේ අර වකඩු විඤ්ඤාණ උපේක්ෂා සහගත සිතක් තමයි අරමුණු වෙලා තියෙන්නේ. තෙරුවන් සරණ යි.

... මහත්මිය (අපැහැදිලියි):- තෙරුවන් සරණ යි, ස්වාමීන් වහන්ස, ... පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය ... භවය ඇසුරෙන් ඒක ගැන පොඩ්ඩක් විස්තර කරලා දෙනවා ද ස්වාමීන් වහන්ස. ...

....

ස්වාමීන් වහන්සේ:- එතැන දැන් අපි ඔය පටිච්චසමුප්පාදය අපි අර සන්තතියක් වශයෙන් එතන බැලුවේ උපාදානය උපාදානපච්චයා භවො කියලා කමී භවය, උත්පත්ති භවය කියලා කොටස් දෙකකට බෙදුවා. එතකොට මෙතැන දී වෙදනාපච්චයා භවො කියලා කියන්නේ එතකොට මෙතැන භවය කියන එක හට ගන්නවා කියන එක නේ. භව කියන්නේ වෙනවා. හට ගන්නවා. උපදිනවා කියන එක යි. භවය කියලා කියන්නේ.

එතකොට මෙතැන භවය කියලා හැඳින්වුවේ ඒකචිත්තකෂණ වාගේ සිතක් ඇතුළේ යි භවයක් පෙන්නන්නේ. එතකොට ඒකට ඒ සිතේ තියෙන ස්කන්ධයන් යෙදීම ම යි. ඒ ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම ම යි භවය කියලා කියන්නේ. එතකොට ඒක ඒ භවය තුළ කමී භවය කියලා එතැන කමී පටයක් ප්‍රතිසන්ධි විපාක තියෙන කමී භවයක් සකස්වෙන්නේ නැහැ. නමුත් කමී ප්‍රත්‍යයක් තියෙනවා.

අපි ඔයිට ඉස්සෙල්ලා කතා කරලා තියෙනවා කමී ප්‍රත්‍යය පිළිබඳව. ඒ කමී ප්‍රත්‍යය කතාකරනකොට සහජාත කමී ප්‍රත්‍යය හා නානාකෂණික කමී ප්‍රත්‍යය කියලා කොටස් දෙකකට බෙදනවා කමී ප්‍රත්‍යය. සහජාත කමී ප්‍රත්‍යය කියන්නේ, ඒ සිතේ චිත්ත චෛතසික ධර්ම උපද්දන්න යම් ශක්තියක් උවමනාකරනවා. උත්සාහයක්. ඒ කමී ප්‍රත්‍යය කියලා කියන්නේ චිත්ත චෛතසිකයන් උත්සාහවත් කරනවන ගතියට යි කමී ප්‍රත්‍යය කියලා කියන්නේ. එතකොට විපාක සිත්වලටත් උපදින්න යම් උත්සාහයක් අවශ්‍ය යි. ඒ හිතේ ම උත්සාහයක් අවශ්‍ය යි. ඒක තමයි මෙතැන කමී ප්‍රත්‍යය වෙන්නේ.

එතකොට මෙතැන භවය කියලා කිව්වේ අපි අර කමී භවය කියලා හඳුන්වන ප්‍රතිසන්ධි විපාකයක් දෙන්න අප තුළ ගොඩනැගිලිව යම් චේතනාවක් තියෙනවා නම්, ඒ චේතනාවේ අනාගතය කවදා හරි දවසක විපාක දෙන්න පුළුවන් ශක්තියක් තියෙනවා. ඒකයි කමීභවය කියලා කිව්වේ. උත්පත්ති භවය කියලා කිව්වේ ඒ චේතනාවෙන් නිමිණයවන භවය භූමිය මොකක් ද කියලා. කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර කියන මේ භූමිය මොකක්ද කියලා උත්පත්ති භවය කිව්වේ. අපි ඒ කතා කරේ පටිච්චසමුප්පාදයේ සන්නති නය ක්‍රමයක් ගැන යි. ඒකකෂණික නය ක්‍රමයේ දී මෙතැන වකඛුච්ඤාඤාණ සිත්වල භවය හැදෙනකොට එහෙම භවයක් මෙතැන සකස්වෙන්නේ නැහැ.

ඒ කියන්නේ වෙදනාපච්චයා භවො කියන කොට ඒ කමී භවය වශයෙන් අනාගතයේ ඒ සිතෙන් ප්‍රතිසන්ධි විපාක දෙන්න පුළුවන් අවස්ථාවක් හෝ ඒ සිතෙන් යම් භූමියක් නිමිණය වීමක්, නිමිණය කිරීමක් හෝ කියන කාරණාවක් මේ භවය කියන කියන කාරණාව., මේ සිත ගත්තහම ඒ සිත ඇතුළේ වේදනා පච්චයා භවො කියන එක තුළ, එහෙම කෘත්‍යයක්

මෙතැන වෙන්තේ නැහැ. මෙතැන භවය හැටියට හැඳින්වුවේ ඒ ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම ම යි භවය. ඒ මොහොතේ සිතේ පහළවීම, ඒ වේදනා සංඥා සංඛාරයන්ගේ පහළවීම ම යි භවය. ඒ ස්කන්ධයන්ගේ පහළවෙන්න ප්‍රත්‍යයවුනේ මොකක් ද? වේදනාව යි. ඒ ස්පඨය නිසා ඇතිවෙච්ච වේදනාව නිසා ම ඒ හිතේ තියෙන ස්කන්ධ ටික හටගත්තා. පහළවුනා. ඒකයි එතැන භවය කියලා හැඳින්වුවේ. වේදනාපච්චයා භවො කියලා. ඒ භවපච්චයා ජාති කියලා කිව්වේ. ඒ වේදනාව නිසා ස්කන්ධයන්ගේ ම ඉපදීම යි. ඒ ස්කන්ධයන්ගේ ම දිරීම, විපරිණාමය ජරා මරණ හැටියට හැඳින්වුවේ.

ඒක යි ඒ පටිච්චසමුප්පාදයේ අර අපි කියපු සත්තති වශයෙන් ලැබෙන ජරා මරණ වාරය නෑ ඒකේ. ඒකචිත්තක්‍ෂණයේ ජරාමරණයක් පනවන්න බැහැ. ඒ නිසා අර පටිච්චසමුප්පාදයේ නය ක්‍රම වල ජරා මරණ වාරය කියලා එකක් නැහැ. නමුත් ජරාමරණයක් අපට කතාකරනවා නම්, ඒ හිතේ ගෙවීමක්. ඒ චිත්තචේතසික අරභයා ඒ බිඳීම ම යි මෙතැන මරණය කියලා ජරාවහැටියට පෙන්නුවේ. ඒ විදියට ඒක චිත්තක්‍ෂණ වශයෙන් චිත්තක්‍ෂණයක ජරාමරණයක් පෙන්නනත් පුළුවන් කියලා පෙන්නුවා. එතකොට, අර භවය කියන එකත් ආන්න ඒ වාගේ අර ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම ම, එතකොට ඒ ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම කිව්වේ මොකක් ද? අනාගතයේ එබඳු ස්කන්ධයන් උපද්දවන්න පුළුවන් බව කියන එක නෙවෙයි එතැන භවය කියන්නේ. ඒ වකඛුච්ඤාඤාණ සිතත් සමග ම ඉපදිච්ච ඒ ස්කන්ධ, වේදනා ස්කන්ධය, සඤ්ඤා ස්කන්ධය, සංස්කාර ස්කන්ධය කියන ඒ ස්කන්ධ ටික ම යි භවය හැටියට හැඳින්වුවේ. තෙරුවන් සරණ යි.

විනිතා ධර්මධර්ම මහත්මිය:- ස්වාමීන් වහන්ස, ඔබවහන්සේ ... තේරුම් කරන කොට එක සැරයක් කියවුනා විපස්සනාව කරන කොට අපි මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් ඔය වකඛුවිඤ්ඤාණය අරමුණු කරන්න ඕන කියලා. දැන්, වකඛුවිඤ්ඤාණය හට ගත්තාට පස්සේ නේ ද මනෝවිඤ්ඤාණය හට ගන්නේ? මනෝවිඤ්ඤාණය ඇතිවෙලා නැතිවුනාට පස්සේ නේ මනෝවිඤ්ඤාණය හට ගන්නේ? එතකොට, මනෝවිඤ්ඤාණයෙන් කොහොම ද නැතිවෙව්ව සිතක් අරමුණු කරන්නේ? කියන ඔය ප්‍රශ්නය මට හැම වෙලේ ම එනවා ස්වාමීන්වහන්ස, ඔය පොත්වල එහෙම කියවනකොට. අපි විපස්සනාව කරන කොට කරන්නේ හැම වෙලේ ම මුල් සිත යි අරමුණුවෙන් කියලා යි. එතකොට මුල් සිත් හටගෙන නැතිවුනා නේ. ප්‍රශ්නය, පස්සේ, කොහොම ද ඊළඟ ... ඒක අරමුණු කරන්නේ කියන ප්‍රශ්නය මට එනවා. ඒක කරුණාකරලා තේරුම් කරන්න පුළුවන් ද?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- හා හොඳ යි මේ මනෝවිඤ්ඤාණය කියලා කියන්නේ, අපි අහලා තියෙනවා ඒ ඒ සිත්වලට කරන්න පුළුවන් කෘත්‍යයක් හඳුන්වනවා. ඒ අතර මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් අරමුණු කිරීම වශයෙන් සකල ධර්මයෝ ම අරමුණු කරන්න පුළුවන්. සකල ධර්මයෝ කියන්නේ රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්බ, මේ ධර්මයෝ ද, සම්මුති ධර්මයෝ ද, පරමාඵ ධර්මයෝ ද, අරමුණු කරන්න පුළුවන්. මනෝවිඤ්ඤාණයට හැකියාවක් තියෙනවා, අතීත ධර්මයෝ ද, අනාගත ධර්මයෝ ද, වතීමාන ධර්මයෝ ද නිව්භය විසින් සියල්ල අරමුණු කිරීමේ හැකියාව මනෝවිඤ්ඤාණයට තියෙනවා.

එතකොට දැන් අපි අපේ නැතිවෙව්වි, අපි කියමුකො අපි අපේ තාත්තා නැතිවුනා කියලා. නැතිවෙව්වි තාත්තා නැහැ. එතකොට ඒ තාත්තා කියන අපි සම්මුතිය ගත්තත් ඒ රූපය

දැන් නැහැ. නමුත් අපට සිහිකරන්න පුළුවන්. එහෙම ධර්මතාවයක් අපි දන්නවා. වෙන බවක්. එහෙනම් මේ හිතට පුළුවන් අරමුණ නිරුඳවුනත්, නිරුඳවෙච්චි ධර්මය නැවත අරමුණුකිරීමේ හැකියාවක් ඒ හිතට තියෙනවා. දැන් කොහොම ද වෙන්තේ කියලා අපට ඔප්පුකරන්න කිව්වොත් එහෙම ඔප්පුකරන්න බැහැ ඒක. ඒ හිත්වල තියෙන ධර්මතාවය යි අපි තේරුම් ගන්න ඕන. හිතට හැකියාවක් තියෙනවා අරමුණ නිරුඳවුනත් නිරුඳවෙච්චි ධර්මය නිරුඳවුනත් නැවත වෙනත් සිතකින්, විශේෂයෙන් මනෝවිඤ්ඤාණ සිතෙන් ඒ නැති දේ, නිරුඳවෙච්චි දේ අරමුණු කරන්න. ඒ විදියට තමයි. හට නොගත් දේත් අරමුණු කරන්න පුළුවන්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් අනාගතය ගැන අරමුණු කර විස්තර කරනවා. පැහැදිලි කරනවා. ඒ විදියට මනෝවිඤ්ඤාණයට හටනොගත් අනාගතයම අරමුණුකරන්න පුළුවන්. එතකොට ඒක ඒ විෂයේ තියෙන හැකියාවක්. ඒ නිසා අපි එතැන තේරුම් ගන්න ඕන මේ හිතට මෙහෙම හැකියාවක් තියෙනවා. ඒ නිසා තමයි ඒ හිතෙන් අර නිරුද්ධවෙච්චි චක්ඛවිඤ්ඤාණ හිත අරමුණුකරන්න පුළුවන්. නිරුද්ධවෙච්චි චණ්ද්‍රපය අරමුණු කරන්න පුළුවන් හැකියාවක් ඒ හිතට තියෙනවා. ඒ වගේ විවිධ කෘත්‍යයන් තියෙනවා නේ දේවල්වල.

අන්න ඒ වාගේ මේ මනෝවිඤ්ඤාණයට හැකියාවක් තියෙනවා නිරුද්ධවෙච්චි දේ අරමුණු කරන්න. ඉතින් ඒ නිසා ඒකේ කිසි ප්‍රශ්නයක් නෑ. අපට ඒ හිතට අරමුණ නිරුඳවුනත්, ඒ හිතෙන් ඒ දේ අරමුණුකරලා දැන ගන්න පුළුවන් කම තියෙනවා. මොකද, මේ හැම වෙලාවේ ම හිතට දැනීමට ඒ අරමුණ තිබිය යුතු යි කියලා ධර්මතාවයක් නැහැ. හැබැයි ඇතැම් සිත් තියෙනවා, අරමුණ සත්‍යවශයෙන් ම තියෙන්න ම ඕන. ඒවා තමයි දැන් අද අපි කතාකරපු චක්ඛු සොත සාණ ජීවහා කාය කියන මේ සිත්වලට හැම වෙලාවේ ම අරමුණ පැවැතිය යුතු

යි. තිබිය යුතු යි අරමුණකරන්න. හැබැයි මනෝවිඤ්ඤාණයට අරමුණ තිබිය යුතු යි කියලා නැහැ. දැන් අපි කියමු සම්මුතිය කියන එක.

අපි කෝප්පය කියලා කියනවා. කෝප්පය කියලා මොකුත් නැහැ නේ. සත්‍ය වශයෙන් මොනවාද කියලා මොකුත් නැහැ. නමුත් ඒක අපේ අරමුණු කරනවා. ඒ සම්මුති අරමුණ යි. එතකොට ඒ නිරුධවෙච්චි දේද අරමුණු කරනවා. ඒ නිසා හිතට අරමුණු ගන්න සත්‍ය වශයෙන් ම තියෙන්න ම ඕන කියලා ධර්මිකාවයක් නැහැ. නැති දේ ත් සිතට අරමුණකරන්න පුළුවන් කම තියෙනවා. ඒ ධර්මිකාවය තේරුම් ගන්න විතර යි අපට අවශ්‍ය වෙන්නේ. තේරුවන් සරණ යි.

රුවන් මහතා (අපැහැදිලියි):- තේරුවන් සරණ යි ස්වාමීන් වහන්ස, දැන් අපි අර මේ විත්ත වීථියේ දී, පඤ්චද්වාරාවර්ජනයකට, එතකොට, ඒ කියන්නේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ කියන තැනින් එහාට යන කොට එතැන ස්වාමීන් වහන්ස, ...කොට මනෝධාතුවෙන් කෙරෙන දෙයක් ද? එතකොට මනෝවිඤ්ඤාණය එතැන ඇසුරුකරගෙන එහෙම දෙයක් ...

ස්වාමීන් වහන්සේ:- එතැන මහත්මයා, මනෝධාතුවෙන් කෙරෙන්නෙන් සම්පට්ච්ඡන සිත යි. සන්තීරන සිත මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවෙන් අයිතිවෙන්නේ. එතකොට ඒ මනෝධාතුව කියලා කියන්නේත් අර පඤ්චද්වාරයෙන්, පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් වක්ඛුද්වාරයෙන් ගත්තු අරමුණු මනෝවිඤ්ඤාණයට, මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවට ගැනීම සඳහා

අතරමැදිව උපදින උපකාරක දෙයක් තමයි මේ මනෝධාතුව කියලා කියන්නේ. ඕක වක්බුචාරයක් හරහා ආපු එකක්. කෙලින් ම අරමුණ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් ම ගන්නා නම් මනෝධාතුවක අවශ්‍යතාවයක් නැහැ. එහෙනම් මේ වක්බුචාරයක් හරහා එන නිසා මනෝවිඤ්ඤාණයට දැනීමට අමතරව හට ගන්නා සිතක් මේ මනෝධාතුව කියන්නේ. එතකොට සම්පට්ච්ඡණ සිත කියන්නේ මනෝධාතුව යි. සන්තීරණ සිත කියන්නේ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව යි. හැබැයි මේ සිත් දෙක ම කමී සිත් නෙවෙයි. කුසල් සිත් නෙවෙයි. ඒවා විපාක සිත් කොටසක්. තෙරුවන් සරණ යි.

බණ්ඩාර මහතා (අපැහැදිලියි):- තෙරුවන් සරණ යි ස්වාමීන් වහන්ස, මම මේ වෙන කවුරුවත් අහලා නැති ... සිත ගැන. දැන් මටත් ... අහිධමී ... අපට අනුවෙලා නැහැ. ... රහතන්වහන්සේට ඇතිවන සිතක් පිළිබඳව ... රහතන් වහන්සේ විතරක් නෙවෙයි. දැන් බුදු පසේබුදු, මහරහතන්වහන්සේලා සියළුම දෙනාට පිරිනිවන් පානා අවස්ථාවේ දී දැන් අපට දැන් මරණාසන්න මොහොතේ දී දැන් අනාගාමී සකෘදාගාමී සෝවාන් ආදී සියලු ම ... සත්ත්වයන්ටම ඇතිවෙනවා නේ දැන් මේ ධමී... වුනිය. ඒ අනුව පටිසන්ධිය නේ ලබන්නේ. ... රහතන්වහන්සේට වුනි සිත ... ඒකට කියන්නේ ... විත්තය කියලා. ... නේද? ... සංසාරයේ ... පවත්වාගෙන ... රහතන්වහන්සේ ... නැතුව ... ලේසියෙන් එක්ට ... විත්තය කියලා කියනවා.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඔවු ඔවු සාමාන්‍ය අයගේ චුතිසිත කියලා නේ හඳුන්වන්නේ. නමුත් මෙතැන ... චිත්තය කියලා මමත් දැකලා තියෙනවා. අහලා තියෙනවා. විශේෂයෙන් රහතන්වහන්සේ නමකට ඒ උන්වහන්සේගේ පරිනිව්‍යානය හෙවත් චුතිය පෙන්නනකොට ඒ විදියට හඳුන්වලා තියෙනවා. ඒ පෙන්නන්නේ අර කිව්වා වාගේ සංසාරයේ මෙතෙක් ආපු සිත් මෙතෙකින් අවසාන යි. අවසාන සිත හැටියට විශේෂයෙන් හඳුන්වන්න ඕනේ නිසා තමයි ඒ විදියට විශේෂ නමක් දාලා තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය:- හාමුදුරුවනේ අර ඉස්සෙල්ලා ප්‍රශ්නයක දී සඳහන් කරා මේ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියන එක මට තේරුනා. ... දේවල් අරමුණු කරන එක මනෝවිඤ්ඤාණය කියලා. කුසල් අකුසල් සිත් සේරම. ඒ වුනාට මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියන මට එක වැඩිය පැහැදිලිවුනේ නැහැ. අරමුණු කරනවා කියන එක තේරුනේ නෑ මට.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ආපහු කියන්නකෝ. මට ඒක හරියට තේරුනේ නැහැ.

ප්‍රශ්නකරු:- මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියන එක මට අවබෝධවුනේ නැහැ. මනෝවිඤ්ඤාණය අවබෝධවුනා.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- හරි හරි. එක ම දේට තමයි ඒ නම් දෙක තියෙන්නේ. එකම ධර්මය යි. මනෝවිඤ්ඤාණය කිව්වත්, මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කිව්වත් එකම සිත යි හඳුන්වලා තියෙන්නේ. එතැන දැන් මනෝවිඤ්ඤාණය කියලා කියන්නේ විඤ්ඤෙය්‍ය, දැනගන්නා අභියෝග මනෝවිඤ්ඤාණය කියලා

සිත්වලටත් කියන්නේ මනෝවිඤ්ඤාණධාතු කියලා තමයි. සිතේ ස්වභාවය යි, ඒ වාගේ කමී කුසල් අකුසල් ස්වභාවය වෙනස්. නමුත් හිත එක ම හිත. එක ම හිත කියලා කියන්නේ ඔබ තේරුම් ගන්න එපා වැරදි විදියට. නමුත් ඒ මනෝධාතුවමත්, චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට පස්සේ උපදින මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව හෙවත් සන්තීරණ සිතත්, කිව්වෙන් ඒ අපීයම මනෝවිඤ්ඤාණයම තමයි. ජවන් සිතුවත් මනෝවිඤ්ඤාණය ම තමයි. ඒ දෙක ම මනෝධාතු හැටියට හඳුන්වනවා. ජවන් සිත මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියනවා. සන්තීරණ සිතටත් මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියනවා. නමුත් මේ සන්තීරණ වශයෙන් චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට පසුව උපදින මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව අහේතුක යි. ඒ මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුවත් කුසල් හෝ අකුසල් නො වූ කමීයට ලැබිවි විපාකයක් වශයෙන්. හැබැයි ජවන්, ඒ සිතට අනතුරුව උපදින ජවන් සිත් වශයෙන් සලකන මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව කියන එක, ඒක කුසල් හෝ අකුසල් වෙන්න පුළුවන්. ඒවා සහේතුක වෙන්න පුළුවන්. ඒවාගේ කමීසිත්, මූලාව ආදී මේ දේවල් උපදින්න පුළුවන්. ඒ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව. එතකොට ඒ නම එක යි. ඒ සිතේ යෙදෙන වෛතසික ධර්ම අනුව අපි ඒ සිතේ වෙනස තමයි වෙන්කරගන්නේ. එහෙම තමයි ඒකේ වෙනස තියෙන්නේ.

තෙරුවන් සරණ යි.

අපි රූපයක් දකිනකොට, ඒ දැකීම සිද්ධ කරන්නේ මේ වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිතෙන්. සද්දයක් ඇහෙන්නේ, සොතවිඤ්ඤාණ සිතෙන්.

එතකොට, දැන් ඔබ තේරුම්ගන්න හොඳ නැහැ මේ සොතවිඤ්ඤාණ සිත ඉපදිලා, ඒ සිතෙන් සද්ද අහනවා. වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිත ඉපදිලා, ඒ සිතෙන් රූප බලනවා කියලා නෙවෙයි. ඒ ඇසීම් මාත්‍රය, ඇහෙන බවම සොතවිඤ්ඤාණය. පෙනීම් මාත්‍රය, පෙනෙන බවම වක්ඛවිඤ්ඤාණය. අන්න ඒ විදියට තමයි.

එතකොට, යමක් ජේතකොට අපට මේ පිළිබඳව තියෙන නුවණක් එක්ක අපි මූලාවට යන්නෙ නැතුව, කෙළෙස් වලට යන්නෙ නැතුව, හිත රැකගන්න පුදුමාකාර උපකාර වෙනවා. මොකද, අපි ඒ දකින දේ අරමුණුවෙලා, නොයෙක් විකෘති අදහස්, කුසල් අකුසල්, කෙළෙස් ඇති කරගන්නවා, දුක් උපදවා ගන්නවා.

නමුත් අපිට මේ ධර්ම කොටස් ටික දැනගත්තාම, මේ පෙනීම සිද්ධ කරන සිතට මේ දුකක් ඇති කරන්න බැහැ, තරහක් ඇති කරන්න බැහැ. ලෝභයක් ඇති කරන්න බැහැ. අඩුම තරමින් මේ ඉරියවුවක්වත් මේ හිතෙන් පවත්වන්න බැහැ. සිහිනයක්වත් දැකීම සිද්ධ කරන්න බැහැ. ඒවා අහේතුක සිත් කොටසක්. මේවා කුසල් සිත් නෙවෙයි, ඒවා අකුසල් සිත් නෙවෙයි. ඒවා හුදු **අහිනිපාක** මාත්‍රයෙන්.

ඇහැට ගැටුනු ඒ පරමාථ ධර්ම දැනගැනීම් වශයෙන් පමණක් උපදින සිත් කොටසක් කියලා, මෙන්න මේ විදියට ඒ සිත් පිළිබඳව දැනගත්තාම, අපි කවදාවත් අර රූපයක් අරමුණුවෙලා උපදින කෙළෙස් උපදවා ගන්නේ නැහැ.

රූපය විපරිනාම වෙනකොට ඇතිවෙන දුක්, අපි උපදවා ගන්නේ නැහැ. මොකද, ඒ පෙනෙන දේ අරමුණුවෙලා අපි දුක් ඇති කරගන්නකොට, පෙනෙන දේ, පෙනීම සිද්ධකරන ධර්මයේ ස්වභාවය, එයා තේරුම් ගත්තාම, අර කියන, ඒ අප තුළ ඇතිවෙන ඒ භයානක අකුසල් වලින් මිඳෙන්න පුළුවන්.